

**STOCKHOLMS
STADSMISSION**

HEMLÖS 2014

Stockholms Stadsmissions årliga hemlöshetsrapport

Femte årgången

Tema: Äldre i hemlöshet

Innehåll

En utsatthet som inte hör hemma i ett välfärdssamhälle	4
Sammanfattning	5
Del 1 - En aktuell bild av hemlösheten	
Förklaringar till hemlöshet	8
Vilka människor lever i hemlöshet?	9
Hemlöshetens geografi	10
Fattiga EU-migranter försvårar utmaningen	10
Hemlösheten i Stockholm	11
Våra verksamheter	11-12
Politiska initiativ det gångna året	14-16
Del 2 - Tema: Äldre i hemlöshet	
Stödbehovet växer	18
Tre unika människoöden	19-20
Hemlöshet bland äldre förekommer i hela landet	21
Erfarenheter från andra länder	21
Åldern är en försvårande omständighet	21
Hemlöshet - en fälla för äldre	21
Forskningen om varför äldre hamnar i hemlöshet	22
Risk för ökad hemlöshet bland äldre i Sverige	24
Så fungerar hemlöshetsarbetet i Stockholmsregionen	25-27
Våra rekommendationer	28-29
Referenser	30-32
Resultat av undersökningen	34-35

En utsatthet som inte hör hemma i ett välfärdssamhälle

När jag tillträdde som direktor för Stockholms Stadsmission 2004 betraktades äldres hemlöshet inte som någon stor utmaning. Medan barnfamiljer och unga fick berättigad uppmärksamhet av forskare och medier, fördes knappt några diskussioner om hemlöshet bland personer som nått pensionsåldern eller som var några år yngre men som befann sig i ett långvarigt utanförskap. Till exempel konstaterade Socialstyrelsen så sent som 2005 att mycket få personer i det årets hemlöshetskartläggning uppgivits vara äldre än 65 år.

Tio år senare är situationen både densamma och fullständigt förändrad. För medan äldres hemlöshet fortfarande är en blind fläck, både i samhällsdebatten och i forskningen, befinner sig en växande grupp äldre i riskzonen för att hamna i hemlöshet. Samtidigt ser vi en ökning av det faktiska antalet hemlösa äldre.

Vi har därför valt att i årets hemlöshetsrapport fokusera på äldre och deras särskilda utmaningar. Min förhoppning är att vi genom att belysa den specifika problematik äldre människor möter kan bidra till att beslutsfattare och medier får upp ögonen för en utsatthet som inte hör hemma i ett välfärdssamhälle. Men ämnet berör mig också personligen. Jag är övertygad om att sättet vi väljer att ta hand om våra gamla avslöjar något betydligt större om hur vårt samhälle mår avseende värderingar och människosyn. Om politiker och tjänstemän agerar nu kan den trend vi ser vändas så att äldre upphör att vara en riskgrupp för hemlöshet.

Hemlös 2014 är den femte hemlöshetsrapporten som Stockholms Stadsmission ger ut sedan 2010. Den ger en uppdaterad lägesbild av hemlösheten i Sverige och vilka politiska initiativ som tagits under det gångna året.

Till vår hjälp i framställandet detta år har vi haft Weddig Runquist, lektor i socialt arbete vid Linnéuniversitetet i Kalmar och Socialhögskolan vid Lunds universitet. Weddig var sekreterare i både den statliga *Kommittén för hemlösa (SOU 2001:95)* och *LVM-utredningen (SOU 2004:03)* och är disputerad i socialt arbete. Han har löpande läst och lämnat synpunkter på manus, allt i syfte att säkerställa att skildringen stämmer överens med aktuell forskning. Ansvar för rapporten och dess innehåll vilar dock ytterst på Stockholms Stadsmission.

Marika Markovits

Direktor Stockholms Stadsmission
Stockholm, november 2014

Sammanfattning

Bostadsbrist är ett faktum i en majoritet av Sveriges kommuner. Tuffast är situationen i landets storstadsregioner där både unga och gamla har svårt att hitta en långsiktigt hållbar boendesituation. Redan idag lever 34 000 människor i hemlöshet i vårt land, enligt Socialstyrelsens senaste kartläggning från 2011. Den siffran riskerar att stiga i takt med att nya grupper stängs ute från bostadsmarknaden.

I denna rapport lyfter vi särskilt fram situationen för äldre i hemlöshet. I våra verksamheter noterar vi sedan ett par år ett växande stödbehov bland personer över 65 år. Medan aktiviteterna inriktade mot äldre länge i första hand syftade till att skapa gemenskap och bryta social isolering, handlar allt mer av våra insatser numera om att hjälpa människor med basala frågor som mat, hyror och vård.

På vårt akutboende Bostället, som nästan alltid är fullbelagt, är drygt var tionde besökare äldre än 60 år. Situationen är om möjligt än mer ansträngd på Boställets stödboende där de boende ofta stannar under en längre period. De 30 platser som finns är eftertraktade och väntekön är vanligtvis lång. Här är ungefär en fjärdedel av de boende 60 år fyllda eller äldre.

I rapportens temadel har vi samlat svaren på frågor om äldres hemlöshet som Socialstyrelsen respektive vi på Stockholms Stadsmission nyligen ställt. Sammanställningen ger en unik överblick av hur kommunerna i Stockholmsregionen arbetar för att motverka och avhjälpa hemlöshet. Bland annat framgår att:

- Bara åtta av 26 kommuner har en övergripande plan mot hemlöshet.
- I sju av 26 kommuner har socialtjänsten en skriftlig handlingsplan för hur hemlöshetsarbetet ska skötas av handläggarna.
- Endast sex av 26 kommuner erbjuder Bostad först.
- 15 av 26 kommuner uppger att det finns övergripande överenskommelser om samarbete mellan kommunen och bostadsföretag/hyresvärdar.
- Bara tio av 26 kommuner samarbetar aktivt med lokala frivilligorganisationer för att motverka och avhjälpa hemlöshet.

Sammantaget bedömer vi att antalet äldre i hemlöshet riskerar att stiga under de närmaste fem åren. Detta är en utveckling som i första hand kommer att drabba äldre med knapp pension, men även flyktingar som inte lyckats etablera sig i det svenska samhället. Idag lever 1 500 personer som är över 65 år i hemlöshet i Sverige, visar Socialstyrelsens kartläggning från 2011. Den siffran kan komma att stiga markant om inget görs, inte minst eftersom andelen medborgare som är 65 år och äldre förväntas öka från 18 till 24 procent under perioden 2010-2040 enligt SCB:s befolkningsprognos.

Det är hög tid att samhället tar utvecklingen på allvar. När äldre hamnar i hemlöshet tenderar de nämligen att fastna i utanförskap. En dubbelt så stor andel bland de äldre i Socialstyrelsens senaste undersökning, hela 60 procent, har varit hemlösa i mer än fyra år. Inte mindre än 25 procent har varit hemlösa i längre än tio år. Det ska jämföras med tio procent av hela gruppen hemlösa. Långvarigt hemlösa personer löper också större risk att gå en för tidig död tillmötes jämfört med befolkningen som helhet.

En aktuell bild av hemlösheten

När Socialstyrelsen genomförde sin senaste hemlöshetsmätning 2011 uppgick antalet hemlösa i landet till 34 000 personer.¹ Kartläggningen visar att hemlösheten och utestängningen från bostadsmarknaden har ökat i Sverige och nu förekommer i bredare befolkningsgrupper än tidigare.²

Tiotusentals människor lever i hemlöshet

Enligt Socialstyrelsens senaste mätning fanns det vid mättilfället 34 000 personer i Sverige som lever i hemlöshet eller är utestängda från den ordinarie bostadsmarknaden. Levnadsvillkoren och stödbehoven mellan olika personer och grupper skiljer sig åt.

Så fördelar sig hemlösheten

- **Akut hemlöshet (situation 1)**
Cirka 4 500 personer levde i akut hemlöshet, varav 280 sov utomhus eller i offentliga utrymmen.³
- **Institutionsvistelse eller kategoriboende (situation 2)**
5 600 personer vistades på institution eller i kategoriboenden.
- **Långsiktiga boendelösningar (situation 3)**
13 900 personer hade långsiktiga boendelösningar (den sekundära bostadsmarknaden).
- **Eget ordnat kortsiktigt boende (situation 4)**
6 800 personer hade eget, kortsiktigt boende.

Socialstyrelsens mätning genomfördes under en mätvecka i maj 2011. Till följd av förändrade definitioner kan totalantalet för 2011 inte jämföras med den tidigare kartläggningen från 2005, men antalet personer i de "situationer" som beskrevs på samma sätt 2005 har ökat.

En förklaring till att hemlösheten breder ut sig är den svåra bostadsbristen i landets tillväxtorter. Pensionärer, ungdomar, flyktingar och medelålders som letar en mindre bostad har svårast att hitta bostäder i de flesta kommuner, visar Boverket.⁴ I landets storstadsregioner upplever samtliga grupper brist på bostäder i någon form. Allt fler kommuner uppger också bostadsbrist och 2013 var andelen 85 procent.⁵ Tuffast är det i landets storstadsregioner, främst Stockholm

och Göteborg. I övriga delar av landet beskrivs bristen som endera måttlig eller obefintlig.⁶

I detta sammanhang bör man komma ihåg att en människa inte tvunget behöver sova utomhus eller tillbringa nätterna på akutboende för att anses befinna sig i hemlöshet. När man pratar om hemlöshet handlar det om en rad situationer där människor stängs ute från bostadsmarknaden, och i förlängningen även från arbetsmarknaden, och således hindras från att leva ett normalt socialt liv.⁷

Förklaringar till hemlöshet

Medan hemlöshet alltid är en konsekvens av att sakna bostad varierar de bakomliggande orsakerna till varför det kan vara svårt för olika personer att hitta en bostad. Inte sällan är det fråga om en olycklig kombination av olika faktorer – strukturella, institutionella, bristande materiella resurser samt individuella förklaringar.⁸

När bostadsproduktionen i en stad eller region släpar efter trots pågående inflyttning är det ett exempel på en strukturell förklaring till risk för hemlöshet. Likaså om fördelningen mellan olika upplåtelseformer drastiskt förändras och gör det relativt svårare för bostadssökande utan kapital att hitta en bostad.

Även institutionella orsaker existerar, alltifrån hur hyreslagstiftningen och regelverken för vräkning är utformade till hur kommunerna, utifrån bostadsförsörjningslagen (2000:1383), hanterar bostadstilldelningen. Både privata och allmännyttiga hyresvärdar ställer ofta höga krav på blivande hyresgäster. Krav på fast och tillräckligt hög inkomst, nolltolerans mot betalningsanmärkningar, klagomål, skulder från tidigare hyresförhållanden eller tidigare vräkningsdomar samt krav på goda referenser från tidigare svenska hyresvärdar och att den hyressökandes familj inte är för stor i förhållande till bostadens storlek är några exempel som effektivt stänger ute både personer som för första gången ska träda in på bostadsmarknaden och personer i långvarigt utanförskap.

¹ Socialstyrelsen (2012).

² Socialstyrelsen har sedan början av 1990-talet genomfört nationella kartläggningar av hemlösheten åren 1993, 1999, 2005 och 2011. Det är så kallade tvärsnittsundersökningar, vilket innebär att man samlar in uppgifter under en mätvecka från en stor grupp uppgiftslämnare inom socialtjänsten, kriminalvården, beroendevården, psykiatrien samt olika frivilligorganisationer. Personer som vid mättilfället inte är kända av myndigheterna eller frivilligorganisationerna inkluderas således inte i slutresultatet, inte heller papperslösa och migrerande EU-medborgare (EU-migranter).

³ Siffran är omdebatterad. Stockholms Stadsmission uppskattar att det enbart i Stockholm finns 400 personer som befinner sig i denna situation. Då är EU-migranter inte medräknade.

⁴ Boverket (2013).

⁵ Boverket (2013).

⁶ Boverket (2012).

⁷ En utförlig redovisning av hur hemlöshet definieras, de svårigheter som uppstår samt utvecklingen av hemlöshet i Sverige över tid finns i Stockholms Stadsmission (2012), s. 7-9.

⁸ Blid m.fl. (2008).

Färre barn vråks, men antalet är fortfarande oacceptabelt högt

Kronofogdens statistik visar att antalet genomförda vräkningar där barn berörs minskar. Det gäller även antalet barn som berörts av en vräkning som inte genomförts. Tendensen över tid är tydlig. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att antalet vräkningar med barn fortsatt ligger på en hög nivå. Därtill bör man notera att merparten av de barn som Stockholms Stadsmission kommer i kontakt med aldrig kommit in på den reguljära bostadsmarknaden, utan bor osäkert i andrahand eller tredjehand. Dessa barn syns därmed inte i vräkningsstatistiken, trots att deras familjer ofta tvingas flytta mot sin vilja, med kort varsel.

Antal barn som berörts av genomförd vräkning (avhysning)⁹

2013:	504
2012:	569
2011:	663
2010:	632
2009:	618
2008:	716

Barn som drabbas av en vräkning definieras av Kronofogden som ett minderårigt barn som bor tillsammans med ensamstående eller sammanboende föräldrar. Här ingår även de barn som bor växelvis samt umgängesbarn som bor med sin förälder minst 30 dagar per år.

Men hemlöshet kan även bero på bristande materiella resurser. Ju lägre inkomst och ju mer osäker den är, desto svårare är det dels att bli godkänd som hyresgäst, dels att kunna betala en löpande hyra. Den person som står utan egna kontakter, nätverk eller saknar grundläggande ekonomiska tillgångar har begränsade möjligheter att råda över sin situation och lever i riskzonen för att hamna i hemlöshet.

Hemlöshet har självfallet också individuella förklaringar. Här går det att urskilja ett mönster. Många av de människor som vi möter genom våra sociala verksamheter har liknande förutsättningar. Ofta har personen dålig hälsa, svag ekonomi och lider av missbruksproblem. Socialstyrelsen visar också att personen i regel inte har gått klart grundskolan och har erfarenhet av att vara utsatt för våld i nära relationer.¹⁰

Vilka människor lever i hemlöshet?

Majoriteten av dem som lever sina liv i hemlöshet är män. I Socialstyrelsens kartläggning från 2011 var andelen 64 procent vilket är betydligt mindre jämfört med både Norge och Danmark, även om kartläggningsmetodiken skiljer sig något mellan länderna.

I Norge uppgick andelen hemlösa män till 71 procent vid 2012 års kartläggning¹¹ och i Danmark till 77 procent vid 2011 års kartläggning.¹²

Enligt Socialstyrelsens senaste kartläggning av läget i Sverige var 60 procent i gruppen utrikes födda män. Bland de hemlösa var 21 procent unga vuxna, 18–26 år, av vilka 59 procent var män och 41 procent kvinnor.

Av samtliga hemlösa hade fler av kvinnorna långsiktiga boendelösningar, och bland dem som befann sig i akut hemlöshet var största andelen män. Missbruksproblem var dubbelt så vanligt bland männen, medan psykisk problematik var lika vanlig bland män som bland kvinnor.

I gruppen unga vuxna är andelen kortsiktiga boendelösningar som störst. Det kan handla om att vara inneboende hos någon eller att leva med korta andrahandskontrakt. Den främsta orsaken till hemlöshet i denna grupp var svårigheter att bli godkänd på den ordinarie bostadsmarknaden.

Den största andelen äldre hemlösa bodde i försökslägenheter och liknande boendeformer. Fysisk ohälsa och missbruk var de vanligaste problemen inom gruppen. Tätt efter kom problem med psykisk ohälsa, men inom gruppen var också andelen ”inget känt problem förutom brist på bostad” stor.

Individuella problem vanliga bland hemlösa

- **Missbruks- och beroendeproblem**
13 000 personer av totalt 34 000 uppges hade missbruks- och beroendeproblem. I denna grupp var 79 procent män (10 100 personer), 21 procent kvinnor (2 700 personer). Sammanlagt 18 procent i gruppen (2 300 personer) var utrikes födda. Alkohol var det preparat som var vanligast (65 procent).
- **Psykisk ohälsa**
10 200 personer, varav 64 procent män (6 500 personer) och 36 procent kvinnor (3 600 personer), uppgavs lida av psykisk ohälsa. Sammanlagt 27 procent (2 700 personer) var utrikes födda. Cirka hälften av de med psykisk ohälsa hade också missbruksproblem (49 procent).
- **Fysisk ohälsa**
5 300 personer, varav 66 procent män (3 500 personer) och 32 procent kvinnor (1 700 personer), uppgavs lida av fysisk ohälsa.
- **Familjeproblem**
5 900 personer, varav 51 procent män (3 000 personer) och 48 procent kvinnor (2 800 personer), uppgav familjeproblem.

Totalen kan variera mellan 98 och 102 procent beroende på den decimalavrundning som gjorts.

⁹ Kronofogden (2014a).

¹⁰ Socialstyrelsen (2012).

¹¹ Dyb & Johannessen (2013), s. 210.

¹² Hesselberg Lauritzen, Boje-Kovacs & Benjaminsen (2011), s. 38.

Hemlöshetens geografi

Hemlöshet förekommer i hela landet, men skillnaderna mellan länen är betydande. Det finns också stora skillnader mellan de tre storstäderna och övriga landet. Av landets 290 kommuner var det bara tio som rapporterade att de helt saknade hemlösa, enligt Socialstyrelsens senaste kartläggning från 2011.

Förekomsten av utrikes födda i hemlöshet skiljer sig också mellan landets tre storstäder. I topp ligger Malmö med 52 procent. Därefter kommer Stockholm med 40 procent, tätt följt av Göteborg med 36 procent.

Störst andel hemlösa med beroende- och missbruksproblem finns i Göteborg (50 procent av samtliga). I Göteborg är andelen hemlösa personer i psykisk ohälsa också relativt hög, 41 procent.

Fattiga EU-migranter försvårar utmaningen

Stadsbilden i större städer har under de gångna tio åren förändrats i takt med att fattiga människor, företrädesvis från Östeuropa, sökt sig till stadskärnorna för att sova utmed husväggarna eller be förbigående om pengar. En viktig förklaring till utvecklingen är Rumäniens och Bulgariens medlemskap i EU, två länder vars medborgare numera fritt kan röra sig inom unionen. Men även de ekonomiska problem som flera sydeuropeiska länder befinner sig i har bidragit till att förvärra situationen och numera är tredjelandsmedborgare också vanliga. Många människor som har svårt att hitta försörjning och lever under svåra omständigheter i sina hemländer söker sig nu till norra Europa, inte minst Sverige, på jakt efter arbete och en bättre framtid för sig och sina familjer.

Hur många migrerande EU-medborgare, ofta kallade EU-migranter, som befinner sig i Sverige har det länge funnits delade meningar om. På råd- och stödcentret Crossroads i Stockholm har man upplevt en stor efterfrågan på stöd och rådgivning.

Länge fanns inte någon officiell statistik över antalet hemlösa EU-migranter. Inte förrän våren 2012 genomförde Socialstyrelsen den första nationella kartläggningen. I kartläggningen, som genomfördes under ett mättygn, inrapporterades 370 utrikesfödda som levde i hemlöshet.¹³ Majoriteten fanns i storstadsregionerna. Hela 80 procent var män och medelåldern var 38 år. Föga förvånande var en stor andel akut hemlösa, närmare hälften av dessa personer. Det innebär att de sov utomhus, i offentliga miljöer eller i tält, bil, husvagn eller på campingplatser. Av gruppen hade 80 procent varit hemlösa i mindre än ett år och ytterst få var hemlösa i sina hemländer. Kartläggningen visade att en övervägande majoritet av EU-migranterna kommer från sydöstra Europa, primärt Rumänien, men också från Polen, Bulgarien, Spanien och Slovakien. En betydande del av gruppen var dock tredjelandsmedborgare med uppehållstillstånd i något av EU:s medlemsländer. Den främsta orsaken till hemlösheten uppgavs vara arbetslöshet och närmare hälften saknade helt inkomst.

Enligt Socialstyrelsens beräkningar är gruppen EU-migranter alltså relativt begränsad. Det stämmer dock inte överens med våra erfarenheter. Mörkertalet är sannolikt större än vad som framkom under det mättygn som Socialstyrelsens undersökning baseras på. Gruppen är därtill rörlig och förflyttar sig lätt mellan olika länder för att hitta arbete och ger sig ogärna tillkänna. Förekomsten är dessutom fortfarande säsongsberoende även om vi noterar att de tidigare mycket tydliga säsongsmönstren tycks vara på väg att försvinna. Till exempel kunde vi under sommaren 2014 inte se att antalet EU-migranter minskade på samma sätt som tidigare år.

Stort tryck på Crossroads

- 3 300 individer besökte under 2013 Crossroads på Kungsholmen i Stockholm.
- Sammanlagt registrerade råd- och stödcentret 30 000 besök under 2013, motsvarande 127 besök per dag.
- Sedan starten i mars 2011 har verksamheten besökts av cirka 8 500 individer.
- När Crossroads startade 2011 var cirka 60 procent av besökarna EU-migranter och antalet besökare från tredjeland cirka 40 procent. Ackumulerat januari till och med september 2014 var 52 procent av besöken tredjelandsmedborgare och 48 procent EU-migranter.

¹³ Socialstyrelsen (2013).

Hemlösheten i Stockholm

Stockholm är den plats i Sverige där hemlösheten är som allra påtagligast. Sedan 2004 genomför Stockholms stad vartannat år kartläggningar över antalet hemlösa i staden. Den senaste mätningen från 2012 visade att 2 866 personer levde i hemlöshet. Det var en minskning med 116 personer jämfört med mätningen 2010.¹⁴ Kartläggningen bör dock tolkas försiktigt då mätningen genomfördes under ett enskilt dygn, 18–19 april 2012.

Våra verksamheter

Stockholms Stadsmission är en av flera idéburna organisationer i huvudstaden som kompletterar det offentliga stöd. Trots att vår verksamhet numera spänner över en rad områden är det sociala stöd- och hjälparbetet den bärande delen av vårt uppdrag.

Akut- och stödboende

Bostället är en av de verksamheter som kommer i kontakt med personer i hemlöshet. Här finns två olika boendeenheter, ett akutboende för människor i akut hemlöshet och ett boende med stöd med målet att den enskilde går vidare till eget boende, ofta i form av en så kallad träningslägenhet.

Akutboendet är dygnet runt-öppet och vänder sig till både män och kvinnor. Verksamheten för män har nattetid 20 platser, dagtid 15 platser. Verksamheten för kvinnor har tio platser. Akutboendena svarar i första hand för basbehov, som mat, logi och möjlighet för de besökande att duscha och tvätta sina kläder. Utöver det erbjuds de boende stöd i myndighetskontakter, vissa aktiviteter och motivationshöjande samtal med personal.

På senare år har beläggningen på akutboendet för män nattetid legat på en konstant hög nivå, cirka 96-98 procent. Sammanställningar för åren 2011 respektive 2012 visar att 11-14 procent av besökarna var 60 år eller äldre. Akutboendet för kvinnor har ett lägre söktryck med en genomsnittlig beläggningsgrad på 80–85 procent de senaste åren. Samtidigt kan vi notera ett växande behov där antalet kvinnor som söker sig till Bostället ökar.

Även gruppen äldre och gruppen med psykisk ohälsa ökar. Enligt de sammanställningar vi genomförde åren 2011-2012 är cirka 11-12 procent av besökarna 60 år eller äldre. De boende stannar ibland enstaka nätter och ibland i längre perioder. Syftet med verksamheten är att erbjuda stöd så att de boende kan söka ett mer varaktigt boende. Under 2012 gick cirka 25 procent av de boende i akutboendet för män respektive kvinnor över till ett mer varaktigt boende, vanligtvis andrahandskontrakt.

Till skillnad från akutboendet vänder sig Boställets stödboende till män och kvinnor över 20 år som är i behov av en längre tids fast boende för social träning och planering för andra permanenta boendelösningar. Stödboendet ställer inte krav på att den boende

är drogfri och den boende bor i snitt 1,5–2,5 år på Bostället. Sammanlagt finns 30 platser och behovet är stort med en stundtals lång kötid för att få plats. Flertalet befinner sig i åldersspannet 40-60 år. Under 2014 är en fjärdedel av de boende äldre än 60 år. Cirka 40–50 procent av utflyttningarna från stödboendet sker planerat där den boende går över till träningslägenhet eller dylikt. År 2013 var siffran 43 procent. Övriga utflyttningar sker oplanerat och den boende övergår då exempelvis till ett akutboende.

Träningsboende för unga

För att hjälpa unga vuxna i Stockholm som av olika anledningar inte kan bo hemma, eller som kommer från ett annat land och saknar släkt och socialt sammanhang i Sverige, bedriver vi även en verksamhet med träningslägenheter. Med sammanlagt 15 lägenheter och 16 platser i och omkring staden får unga i åldrarna 18–23 år en boendeform där de får ta eget ansvar samtidigt som de får stöd i form av vägledning och coachning. Förfrågan och placering sker via socialtjänsten i Stockholms stad. Boendet är fullbelagt och boendetiden är i genomsnitt 1,5–2 år. Syftet med boendet är att fungera som ett "sista steg" före flytten till ett helt eget boende. Verksamhetens mål för 2014 är att antalet platser ska öka till 20 stycken.

I maj 2014 öppnade vi ett nytt boende riktat till ensamkommande flyktingungdomar i åldrarna 14–18 år. Boendet har 14 platser fördelat på dubbelrum med tillgång till gemensamt kök och vardagsrum. Boendet ligger på Fleminggatan i Stockholm och är bemannat dygnet runt. Vår förhoppning är att de 18-åringar som flyttar ut från det nya boendet ska kunna erbjudas en egen träningslägenhet. Förhoppningen är därmed att upprätta en "insatskedja" där ungdomarna möts av samma förhållningssätt i varje boendeform.

Crossroads

Vår huvudsakliga mötesplats för EU-migranter i hemlöshet är Crossroads. Crossroads erbjuder besökarna stöd i form av individuellt anpassad vägledning, olika kurser och svensk samhällsinformation, men också elementär hjälp som mat, värme, vila, dusch, möjlighet till tvätt och klädbyte. Hundratals personer besöker Crossroads varje dygn.

Utöver den ordinarie personalen arbetar många frivilliga på centret och tillsammans talar de cirka tolv europeiska språk. Frivilligt engagerade jurister och psykologer finns i verksamheten för att ge råd och

¹⁴ Stockholms stad (2012).

stöd. Crossroads drivs och finansieras av Stockholms Stadsmission i samarbete med Arbetsförmedlingen, Europeiska Socialfonden, Frälsningsarmén och Stockholms stad.

Sedan starten i mars 2011 har antalet besökare till Crossroads stadigt ökat. För att möta det stigande behovet av stöd har verksamheten anställt "aktiva deltagare", EU-migranter som själva besökt Crossroads och som nu hjälper till att sköta de basala funktioner som Crossroads erbjuder, alltifrån måltidsservering till tvättning av kläder och dylikt.

När Crossroads startade 2011 var cirka 60 procent av besökarna EU-migranter och antalet besökare från tredjeländ cirka 40 procent. Idag är siffran nästan den omvända. Hela 52 procent av besökarna är tredjelandsmedborgare och 48 procent EU-migranter. Utvecklingen i Göteborg är densamma, enligt Göteborgs Stadsmission.¹⁵

Det är svårt för Crossroads att följa upp hur det går för de EU-migranter som besöker verksamheten. Dessvärre visar deras erfarenheter att besökarna, trots vägledning från Crossroads, har svårt att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden.

Bällsta boende

På Bällsta boende bor de EU-migranter som får vistas i Stockholm för att söka jobb, men som inte omfattas av det offentliga sociala skyddsnätet. Bällsta erbjuder boende upp till nio månader med subventionerade hyror. Sammanlagt finns 27 platser fördelade på fem lägenheter.

Vår erfarenhet är att det finns ett mycket stort behov av denna boendeform. Många EU-migranter söker sig till Stockholm, men den nuvarande verksamheten har inte på långa vägar möjlighet att ta emot alla som söker ett boende. Trycket på Bällsta är som störst under vinterhalvåret och för att möta behovet skulle antalet platser behöva fördubblas.

För att få en plats på boendet krävs ett medborgarskap/uppehållstillstånd i annat EU-land och att individen har rätt att arbeta i Sverige. Det krävs ingen redovisad inkomst, men det är ett krav att hyresgästen kan betala sin hyra. Bällsta tar inte emot barn eller asylsökande.

Syftet med Bällsta är att tillhandahålla de boende en svensk referens på bostadsmarknaden, vilket vanligtvis ökar chanserna för den enskilde att på sikt hitta en egen bostad. Under 2013 skedde sammanlagt 56 utflyttningar från boendet. 33 av dessa personer kunde hitta ett nytt boende, vanligtvis ett nytt andrahandsboende i Stockholm eller andra delar av Sverige. Övriga flyttade hem till sina hemländer. Ett fåtal flyttade ut på grund av att de inte kunde betala hyran.

Vinternatt

För att mildra utsattheten under vintertid för hemlösa EU-migranter beslutade Stockholms stad i oktober 2012, efter påtryckningar från oss på Stockholms Stadsmission, att finansiera ett korttidsboende för gruppen. Resultatet blev Projekt Vinternatt. Akutboendet hade från början 44 sovplatser fördelade på två lokaler i Hjorthagen i Stockholm. Efter den första säsongen meddelade Stockholms stad i april 2013 att antalet platser skulle öka till 64 inför vintern 2013–2014. Under 2014 har det förts diskussioner om att öka antalet platser ytterligare.

Projekt Vinternatt hade öppet den 1 november 2013 till den 30 april 2014. Under den här perioden registrerades 759 unika besökare och sammanlagt 9 801 nätter. Drygt nio av tio besökare var män och 57 procent av alla besökare stannade i 1-5 nätter. Många kom från Rumänien och Spanien, men även Italien. I åtminstone det senare fallet utgjordes gruppen i första hand av tredjelandsmedborgare med uppehållstillstånd i Italien. Hela 60 procent av de som besökte Projekt Vinternatt under den gångna vintern var nämligen tredjelandsmedborgare och inte från EU.

Vinternatt uppfyller ett basbehov och ger besökarna en chans att duscha, sova och få en bit mat att äta. Sovplatserna finns i en öppen sovsal för både män och kvinnor. Tanken med Vinternatt är att det ska fungera som ett korttidsboende för några nätter. Trots detta gör svårigheten att hitta bostad och jobb att flera återkommer och stannar många nätter.

Men Crossroads och Vinternatts insatser till trots har långtifrån alla EU-migranter fått tak över huvudet. Under vinterhalvåret 2013 och 2014 rapporterade nyhetsmedierna frekvent om hur EU-migranter, ibland hela familjer, levde i stadens utkanter i tältläger. I ett försök att undvika sanitära olägenheter beslutade flera av de berörda kommunerna om avhysningar av tältlägren vilket i flera fall ledde till demonstrationer arrangerade av såväl politiska företrädare som allmänheten. Avhysningarna har lett till att de hemlösa flyttat sina läger till angränsande kommuner.¹⁶

¹⁵ Göteborgs Kyrkliga Stadsmission (2014).

¹⁶ Dagens Nyheter (2014).

Politiska initiativ det gångna året

Under det gångna året sedan Hemlös 2013 gavs ut har det tagits åtskilliga politiska initiativ för att belysa och fästa ökad uppmärksamhet på den utmaning som hemlöshet utgör. Här följer ett urval av de mest betydelsefulla av dessa.

Michael Anefur vill se ny hemlöshetsstrategi

Alliansregeringens hemlöshetsamordnare, Michael Anefur, fick 2012 i uppdrag att stödja kommunerna i deras arbete för att motverka hemlöshet. Av totalt 50 planerade kommunbesök genomfördes 39. Varje kommun besöktes två gånger och det andra mötet fungerade i flertalet fall som en uppföljning av de åtaganden kommunledningen gjorde första gången.

Den 30 juni 2014 presenterade Michael Anefur sin slutrapport "Bostad sökes" vid ett seminarium under politikerveckan i Visby. I den efterlyser han bland annat en nationell hemlöshetsstrategi, att landets länsstyrelser ska få ett permanent uppdrag att stödja och analysera kommunernas hemlöshetsarbete samt att Bostad först som koncept bör spridas till fler kommuner.¹⁷

EU-krav på insatser för unga utsatta

I oktober 2013 publicerade Kommittén för socialt skydd en rapport om pågående strukturreformer och sociala åtgärder i EU:s medlemsländer.¹⁸ Kommittén konstaterar att det finns ett stort behov av insatser för att förbättra tillgången till bostäder och minska hemlöshet i EU:s medlemsländer. Rapportförfattarna efterlyser fler insatser som syftar till att minska ungas utanförskap. Europeiska rådet, med alla medlemsländers regeringschefer, har ställt sig bakom rapportens slutsatser.¹⁹

EU-parlamentet efterlyser en gemensam hemlöshetsstrategi

EU-parlamentet efterlyste i en resolution den 16 januari 2014 en EU-strategi som fokuserar på gränsöverskridande hemlöshet och förebyggande av hemlöshet.²⁰ EU-strategin är tänkt att fungera som ett komplement till det medlemsländerna redan gör i förebyggande syfte. Parlamentet förordar bland annat att det ska inrättas en grupp bestående av representanter på hög nivå för att driva detta arbete samt att ministrar med ansvar för hemlöshetsfrågor ska träffas för regelbundna rundabordsmöten.²¹ Enligt Boverkets rapport EU och bostadspolitiken 2013 har hemlöshet blivit ett prioriterat område inom unionens anti-fattigdomspolitik, inom ramen för Europa 2020-strategin och paketet om sociala investeringar.

Socialstyrelsen inleder nytt arbete med Öppna jämförelser

Alliansregeringen gav i regleringsbrevet till Socialstyrelsen 2013 myndigheten i uppdrag att utveckla öppna jämförelser av kommunernas arbete mot hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden. Resultatet av 2014 års jämförelser visar bland annat att varannan kommun och stadsdel i de större städerna i Sverige har en formaliserad samverkan med bostadsföretag och hyresvärdar för att motverka hemlöshet samt att en fjärdedel av kommunerna har en uppsökande verksamhet som riktar sig till personer i akut hemlöshet. Sju av tio kommuner uppger att de arbetar med någon form av förebyggande verksamhet som är riktad till personer som riskerar att förlora sitt boende.²² Bara cirka en tredjedel av alla kommuner kan erbjuda Bostad först. Syftet med öppna jämförelser är att upptäcka regionala variationer i landet och att bidra till att frågor prioriteras av kommunpolitikerna.

Barn till papperslösa får försörjningsstöd

Malmö stad antog i november 2013 nya riktlinjer för försörjningsstöd till barn till papperslösa. I riktlinjerna anger man att principen om barnets bästa (FN:s barnkonvention och socialtjänstlagen) kan användas på ett sätt så att barnen i alla avseenden behandlas som om de vore bosatta i Malmö stad. Det betyder att försörjningsstöd ska ges enligt full norm och rätten till bistånd för sin livsföring i övrigt ska tillhandahållas på samma villkor som för barn bosatta i kommunen. Om en barnfamilj söker sig till socialtjänsten innebär det att barnen i familjen, men inte de vuxna, ges full norm samt att hela familjen beviljas bistånd avseende en bostad som ger barnen en skälig levnadsnivå.²³

Nationellt kunskapsutbyte om Bostad först

Erfarenheterna av Bostad först har varit mycket positiva, både i Sverige och utomlands. I slutet av november 2013 arrangerades ett nätverksmöte i Göteborg för kommuner som valt att pröva metoden. Tanken med nätverket är att ge kommunerna en möjlighet att utbyta information, kunskaper och erfarenheter.²⁴

Detta var dock inte det första större mötet om Bostad först. Redan i november 2009 anordnade Lunds universitet en konferens för att diskutera möjligheten att testa Bostad först-modellen i Sverige. Helsingborgs kommun och Stockholms stad inledde

¹⁷ Regeringskansliet (2014).

¹⁸ The Social Protection Committee (2013).

¹⁹ Boverket (2014a).

²⁰ Europaparlamentet (2014).

²¹ Boverket (2014a).

²² Socialstyrelsen (2014).

²³ Malmö stad (2014).

²⁴ Regeringskansliet (2013a).

²⁵ Sveriges riksdag (2014a).

²⁶ Sveriges riksdag (2014b).

²⁷ Stockholms stad (2013).

var för sig pilotprojekt året därpå. Socialhögskolan vid Lunds universitet har sedan den inledande konferensen haft en aktiv roll i att arrangera nätverksmöten i form av konferenser, seminarier och workshops för kommuner som påbörjat Bostad först-projekt och för de som funderar på att utveckla en sådan verksamhet.

När Göteborgs kommun 2013 beslöt sig för att börja tillämpa Bostad först-modellen bjöd man in till ett nätverksmöte med forskare från Socialhögskolan i Lund, den nationella hemlöshetssamordnaren samt företrädare för kommuner som redan bedriver Bostad först och de som är intresserade av modellen. Vid mötet i Göteborg beslöts att formellt bilda ett nationellt nätverk för kommuner som arbetar med eller vill pröva Bostad först.

Hyresgästernas rättigheter stärks

I mars 2014 presenterade den dåvarande Alliansregeringen propositionen Stärkt besittningsskydd för utsatta hyresgäster med förslag om ändringar i hyreslagen. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 2014.²⁵

Dessa innebär för det första att när en person sägs upp (till hyrestidens utgång) för att ha åsidosatt sina förpliktelser "i så hög grad att avtalet skäligen inte bör förlängas" ska det som skäl mot att hyresavtalet upphör särskilt beaktas om hyresgästen eller någon i dennes hushåll har utsatts för ett brott av en närstående eller tidigare närstående. I propositionen framgår att "en typisk situation är när hyresgästen på grund av rädsla för sin egen eller sina barns säkerhet inte vågar avvisa eller tillrättavisa en make eller sambo som kan förväntas vara störande". Samma sak gäller i tvister som handlar om förverkande av hyresrätten (avtalet sägs upp i förtid), förutsatt att det som läggs hyresgästen till last är av ringa betydelse.

För det andra finns det i hyreslagen sedan halvårsskif-

tet 2014 en bestämmelse som innebär att ett hyresavtal som huvudregel ska förlängas om hyresvärden har missat att ge hyresgästen en varning att avtalet kan komma att sägas upp (till hyrestidens utgång) på grund av misskötsamhet. Fram till nu har det inte funnits något motsvarande krav. "En rimlig utgångspunkt", påpekade justitieministern i propositionen, "är att en hyresgäst före en uppsägning bör uppmärksammas på att ett visst beteende inte accepteras av hyresvärden och kan leda till att hyresavtalet sägs upp".

En nyhet från halvårsskiftet 2014 i lagen om arrendenämnder och hyresnämnder är att hyresnämnden "så snart som möjligt" ska underrätta socialtjänsten om hyresvärden anser att det saknas skäl att förlänga hyresavtalet på grund av störningar i boendet eller dröjsmål med hyresbetalningen.²⁶

Nytt hemlöshetsprogram för Stockholm

I november 2013 godkände socialnämnden i Stockholms stad förslaget till ett nytt hemlöshetsprogram för perioden 2014-2019.²⁷ Programmet antogs även av kommunfullmäktige i maj 2014 och arbetet med implementering ska nu påbörjas. Programmet syftar till att intensifiera stadens vråkningsförebyggande åtgärder för att motverka hemlöshet, minska antalet personer i hemlöshet, se till att antalet personer som lever i hemlöshet men som har stadigvarande boendelösningar blir fler samt bidra till att fler hemlösa personer kommer i sysselsättning.

För att antalet akut hemlösa ska bli färre ska de som varit akut hemlösa i mer än en månad erbjudas boende i minst sex månader. För långvarigt hemlösa ska försöks- och träningslägenheter särskilt erbjudas.

För att minska antalet vräkningar av familjer med barn ska rutiner för hembesök finnas när familjer eller vårdnadshavare med barn är försenade med hyresbetalningar. I samband med att en familj eller

vårdnadshavare med barn ska avhysas ska en barnkonsekvensanalys göras och familjen eller vårdnadshavaren erbjudas en återbesökstid inom fem dagar efter det att vräkningen har verkställts i syfte att följa upp familjens situation.

För att motverka den växande hemlösheten bland äldre (+65 år) ska placering i stadigvarande boendelösningar prioriteras, medan akuta boendelösningar ska undvikas.

Krav på tak över huvudet för alla

Centerpartiet vill införa en "tak över huvudet-garanti" för alla. Stina Bengtsson (C), ledamot i Stockholms stads socialnämnd, skrev i ett debattinlägg i Svenska Dagbladet den 14 december 2013 att partiet vill se att den befintliga "tak över huvudet-garanti" i Stockholms stad på sikt även innefattar EU- och tredjelandsmedborgare.²⁸ Även Miljöpartiet vill att Stockholms stad utreder möjligheterna att låta "tak över huvudet-garanti" även gälla EU-medborgare.²⁹

Akut stöd till EU-migranter i Uppsala

Kommunstyrelsen i Uppsala fattade i februari 2014 beslut om att ge ekonomiskt bidrag till akuta stödinsatser för hemlösa EU-migranter som befinner sig inom kommunen.³⁰ Uppsala Stadsmission öppnade därför samma månad ett natthärbärge. Härbärgen är främst till för barnfamiljer och högggravida kvinnor, men i mån av plats öppet även för andra personer.³¹

Nytt stöd- och hjälpcenter för EU-migranter

I november 2013 startade Crossroads i Linköping. Beslutet var ett resultat av att man på senare tid i kommunen noterat ett ökat inslag av EU-migranter i stadsbilden. Centret erbjuder sovplatser, råd- och stödverksamhet samt matservering. Verksamheten är ett samarbete mellan Linköpings Stadsmission, församlingarna i Linköping samt Linköpings kommun.³² Linköpings kommun bidrog under våren 2014 med en halvtidstjänst.

Krav på skärpt socialtjänstlag

Eva Olofsson, Amineh Kakabaveh, Lars Ohly med flera (samtliga V) yrkade i en riksdagsmotion på att ekonomiskt bistånd i fortsättningen ska jämföras som inkomst på bostadsmarknaden. Motionärerna framhöll att många hyresvärdar inte godkänner sådant bistånd, vilket leder till att personer med bistånd utestängs från den ordinarie bostadsmarknaden. Efter en längre utredning i sakfrågan avlog civilutskottet denna begäran med hänvisning till att "Utskottet är liksom tidigare negativt inställt till att en överprövningsmöjlighet ska införas".³³ Vidare ville motionärerna bland annat att rätten till bostad inkorporeras i kommunens bostadsförsörjningsansvar samt att regeringen utreder hur ett statligt ansvar för

hemlösa EU-medborgare skulle utformas.³⁴ Dessa yrkanden avlogs av socialutskottet.³⁵

Nollvision för hemlöshet

Jonas Sjöstedt, Torbjörn Björlund, Hans Linde med flera (samtliga V) efterlyste i en riksdagsmotion en nationell handlingsplan med en nollvision för hemlöshet. Författarna vill att Boverkets och Socialstyrelsens regelbundna kartläggningar, bostadsmarknadsenkäten och kartläggningen av hemlöshet i landet, samordnas. Därmed skulle kartläggningar av antalet hemlösa och deras situation ske oftare.³⁶ Motionen avlogs av socialutskottet.³⁷

Krav på mer stöd till Crossroads i Stockholm

Maria Ferm, Jan Lindholm med flera (samtliga MP) efterlyste i en motion en politik som bygger på modellen Bostad först, en lagstiftning som motverkar vräkningar av barnfamiljer samt en lagstiftning som ger kommunerna ansvaret att erbjuda alla som lever i hemlöshet en fast bostad. Därutöver vill de tydliggöra de regelverk som berör EU-migranter och uppdragen till myndigheter och organisationer, öka statens finansiering av Crossroads via Arbetsförmedlingen, möjliggöra för hemlösa EU-migranter att söka jobb via Arbetsförmedlingen samt utreda möjligheten att ge EU-migranter som uppfyller vissa kriterier rätt att delta i utbildning i svenska för invandrare (sfi).³⁸ I en debattartikel i Aftonbladet den 19 februari krävde Gustav Fridolin och Maria Ferm att EU-migranter som registrerar sig på Arbetsförmedlingen förs in i den elektroniska databasen och görs sökbara.³⁹

Rumänien måste göra mer

Lotta Edholm och Erik Scheller (FP i Stockholm) efterlyste i en gemensam debattartikel i januari 2014 att Rumänien skulle ta ett ökat ekonomiskt ansvar för de rumänska medborgare som lever i hemlöshet i Sverige och uppmanade den rumänska regeringen att bättre nyttja de tillgängliga projektmedel som erbjuds via den Europeiska socialfonden. Under de gångna sex åren har endast 20 procent av de tillgängliga projektmedlen använts.⁴⁰ I en replik menade Stefan Nilsson (MP i Stockholm) att Stockholms stad kan göra mer för de rumänska medborgare som befinner sig i Sverige, till exempel utöka antalet platser inom Projekt Vinternatt och ge mer bidrag till organisationer som arbetar med att hjälpa EU-migranter som tigger i Stockholm.⁴¹

Bostad först i hela landet

Björn Fries (Vänsterpartiet) uppmanade i en debattartikel i Aftonbladet den 28 januari 2014 en övergång från traditionella bostadstrappor till modellen Bostad först. Fries var kritisk till kommunala så kallade boendetrappor som han menar endast låser in och permanentar utanförskapet.⁴²

²⁸ Bengtsson (2013).

²⁹ Miljöpartiet i Stockholms stad (2014).

³⁰ Uppsala kommun (2014).

³¹ Uppsala Stadsmission (2014).

³² Linköpings Stadsmission (2014).

³³ Sveriges riksdag (2013a).

³⁴ Sveriges riksdag (2013b).

³⁵ Sveriges riksdag (2013c).

³⁶ Sveriges riksdag (2013e).

³⁷ Sveriges riksdag (2013c).

³⁸ Sveriges riksdag (2013f).

³⁹ Fridolin & Ferm (2014).

⁴⁰ Edholm & Scheller (2014).

⁴¹ Nilsson (2014).

⁴² Fries (2014).

Tema: Äldre i hemlöshet

Hemlöshet förekommer i alla åldersgrupper, även bland äldre personer. Men trots att äldre i regel är mer sårbara, har lättare för att bli sjuka och vanligtvis har svagare fysik än yngre är kunskapen om deras situation knapphändig. Mycket lite svensk forskning har gjorts om äldre människor i hemlöshet och deras levnadsvillkor. Socialstyrelsens återkommande kartläggningar har dessutom hittills inte gett mer än en högst översiktlig bild av gruppens situation. Den här bristen på kunskap är illavarslande, inte minst i ljuset av att riskerna för äldre att hamna i bostadslöshet kan förväntas öka framöver.

Stödbehovet växer

När man talar om äldre i hemlöshet tänker många på personer som nått pensionsåldern och är äldre än 65 år. Det stämmer, men begreppet "äldre" kan i en diskussion om hemlöshet inte begränsas enbart till biologisk ålder. Människor i hemlöshet tenderar att åldras snabbare och har dessutom i regel kortare medellivslängd än personer med en ordnad boendesituation.

En allmänt vedertagen uppfattning inom hemlöshetsforskningen är därför att man bör utgå från en lägre åldersgräns än den som föreskrivs som landets allmänna pensionsålder. I amerikanska undersökningar används sedan en tid tillbaka därför åldern 50 år som en lägsta gräns för att avgränsa gruppen "äldre hemlösa".⁴³

I Sverige lever 1 500 personer som är över 65 år i hemlöshet, enligt Socialstyrelsens kartläggning från 2011. 77 procent är män och 23 procent kvinnor, cirka 25 procent är utrikes födda. Knappt 200 i gruppen befinner sig i akut hemlöshet och lever till exempel på vandrarhem, akutboende eller i värsta fall utomhus.

Personer över 65 år utgör fem procent av den totala gruppen hemlösa. Det är en väsentligt mindre andel än i befolkningen i sin helhet där åldersgruppen utgör drygt 19 procent (SCB 2013). Tillämpar man den

amerikanska definitionen ökar andelen "äldre" till 30 procent av gruppen hemlösa i Socialstyrelsens senaste mätning. Det ska jämföras med att personer 50 år och äldre i Sverige utgör drygt 37 procent av befolkningen.

Äldre lever i hemlöshet

- 1 500 individer som är 65 år eller äldre lever i hemlöshet i Sverige, enligt Socialstyrelsen.
- Nästan åtta av tio är män.
- En av fem är född utomlands.

Det är svårt att utifrån Socialstyrelsens återkommande mätningar dra några slutsatser om utvecklingen av antalet äldre i hemlöshet. I våra egna verksamheter noterar vi dock ett allt större stödbehov bland personer över 65 år. Medan aktiviteterna inriktade mot äldre för några år sedan i första hand syftade till att skapa gemenskap och bryta social isolering, till exempel i form av sommarkollo och sång- och matlagningsgrupper, handlar allt mer av insatserna numera om att hjälpa människor hantera vardagen. Det kan handla om grundläggande insatser som att se till att besökarna får mat i magen och att säkerställa personernas rättigheter gentemot myndigheter.

⁴³ Davis-Berman (2011).

Tre unika människoöden

Utmärkande för många äldre som lever i hemlöshet är avsaknaden av andra utmaningar än just bristen på en fungerande bostadssituation. I den här rapporten har vi valt att göra intervjuer⁴⁴ med tre äldre personer som endera lever i hemlöshet eller som har erfarenhet av att sakna bostad.

Från toppen till botten

Oskar hade all anledning att vara nöjd med livet. Fru och barn, en stor villa med swimmingpool i Åkersberga norr om Stockholm och god privatekonomi.

”Vi åkte på utlandssemester varje år, ibland tre-fyra gånger. Vi hade det väldigt bra ställt”, säger Oskar.

Oskar har varit företagare och entreprenör under hela sitt yrkesverksamma liv. Studierna på Handelshögskolan i Stockholm följdes av arbete på bank innan han blev ekonomiansvarig på faderns mekaniska verkstad i Enskede. Oskar kom med tiden att starta egna företag och i slutet av 1900-talet var han delägare i flera, däribland ett framgångsrikt IT-bolag.

”Verksamheten gick strålande. Vi hade 70 miljoner kronor i omsättning och 10-12 anställda”, berättar Oskar.

För tio år sedan fick Oskar ett erbjudande om att sälja sin ägarandel i företaget. Det var inget han själv hade funderat på, men 70 år fyllda var det kanske trots allt lägligt att trappa ner. Pengarna han fick vid försäljningen, närmare två miljoner kronor, skulle han och familjen kunna leva ett gott liv på i många år, tänkte han.

Sagt och gjort. Oskar sålde sin andel i IT-bolaget och bestämde sig för att även sälja sitt andra bolag, ett företag inom bemanningsbranschen. Han hittade ett par villiga köpare och fick 20 000 kronor i förskott på affären. Sedan gick allt väldigt fort. En morgon när han kom till kontoret upptäckte Oskar att hans bankdosa var borta. Polisen kopplades in, men då var det redan för sent. Personerna som skulle köpa företaget hade tagit sig in på kontoret, stulit bankdosan och skinnat honom på varenda krona. De 1,8 miljoner han fått för sin andel i IT-bolaget var spårlöst försvunna.

”De länsade mitt bankkonto, vartenda öre. Det var som en tsunami drev in och slog sönder mitt liv”, säger Oskar.

Brottet blev början på en nedåtgående spiral för Oskar. Bara några dagar efter upptäckten att pengarna var stulna drabbades han av en stroke. Utblottad tvingades han snart sälja huset i Åkersberga med förlust. Händelserna tog hårt på familjen och snart begärde hustrun skilsmässa.

För att få tak över huvudet fick Oskar lov att bo hos sin vuxna son från ett tidigare äktenskap. Men motgångarna, visade det sig, var inte över. För två år sedan gick hans son hastigt bort, bara 46 år gammal. När hyresvärden fick reda på dödsfallet bestämdes det att Oskar, som nu närmade sig 80 år, skulle ut. En dag knackade det på dörren.

”Du har en månad på dig, sedan ska du ha flyttat ut”, minns Oskar att hyresvärden sagt till honom.

Stockholms Stadsmission blev Oskars räddning. Samma dag som han lämnade sonens lägenhet hjälpte personalen på Äldrecenter honom att hitta ett nytt boende, en lägenhet på 1,5 rum i ett serviceboende i Farsta strand.

Idag är Oskar 80 år. Han bor fortfarande i lägenheten i Farsta strand. Trots att tillvaron numera är förhållandevis ordnad går det inte att komma ifrån att omställningen varit stor. När företagen gled honom ur händerna försvann också alla vänner.

”Egentligen är jag ganska ensam. Det är bedrövligt det som hänt mig. Men det är fantastiskt med den hjälp jag får av Stockholms Stadsmission. Jag åker till Äldrecenter varje dag för att äta lunch, resten av dagarna tillbringar jag framför tv:n hemma i lägenheten.”

Ett halvår i en gammal Volvo

I fjorton år hade Ulla levt i sin dotters lägenhet när hyresvärden en dag plötsligt knackade på dörren. Avtalet skulle sägas upp, lät man meddela. Eftersom Ullas dotter, som stod som innehavare på hyreskontraktet, var permanent bosatt i Australien kunde Ulla inte bo kvar. Ulla, då 80 år gammal, stod utan bostad.

”Jag hamnade på gatan mer eller mindre på dagen. På utsatt tid stod de där i entrén, sju-åtta personer: värden, låssmeden, socialsekreteraren. Aldrig i min vildaste fantasi hade jag trott att de kunde agera så. Jag stod inte på kontraktet, men jag hade alltid betalat hyran i tid.”

Det var egentligen aldrig meningen att Ulla skulle stanna någon längre tid i dotters lägenhet. När Ulla, som i 35 år drev en resebyrå i centrala Stockholm, upptäckte att hon blivit utsatt för bedrägeri valde hon att lämna både företaget och sin egen bostad. Dottern som bodde i Australien med sin man och

⁴⁴ Samtliga intervjuer genomfördes under våren 2014. I intervjuerna används inte personernas riktiga namn.

sina barn föreslog att Ulla skulle bo i hennes lägenhet tillsvidare.

När Ulla blev vräkt från lägenheten hade hon ingensans att ta vägen. För att hålla värmen började Ulla åka tunnelbana, buss och spela på maskinerna i Casino Cosmopol. Efter att ha övernattnat hemma hos vänner den första tiden, köpte Ulla sig en gammal Volvo som hon sov i under ett halvårs tid.

Efter att ha tillbringat en kortare tid på akutboendet Hvilan hittade hon till slut ett litet rum att hyra i Hjort-hagen. Allt som fick plats var en bäddsoffa och en liten hylla. I tre år bodde hon där.

”Det var väl aldrig meningen att jag skulle ha det så. Alla människor behöver en egen dörr att låsa, en plats att ha sina ägodelar. Att hyra ett litet rum och dela kök och badrum med andra är inte vad man önskar sig i min ålder”, säger Ulla.

Efter att ha stått i kö till äldreboende i fem år började Ulla till slut få erbjudanden om lägenhet. Men hyrorna var endera höga eller också var kommunikationerna till och från bostaden bristfälliga. När det tredje och sista förslaget damp ner i brevlådan kunde Ulla inte annat än tacka ja.

”Det är en fin lägenhet. Två rum och kök på 65 kvadratmeter. Men hyran ligger på 8 100 kronor. Det är tufft, bostadstillägget till trots. Jag vet inte hur det går ihop. Men det får duga. Jag vill inte bli bostadslös igen”, säger Ulla.

Den höga hyran gnager på privatekonomin. Varje månad går Ulla back 500 kronor. Då har hon inte räknat med kostnaden för livsmedel. Ulla säger att hon blivit mager på kuppen och är tacksam för att Klaragården kan ge henne en matkasse i veckan.

”När man är 84 år känns det motigt. Men samtidigt orkar jag inte flytta igen. Jag får stanna kvar här, det är nog mitt enda alternativ.”

Under bar himmel

I 30 års tid var Torbjörn aktiv som företagare i restaurangbranschen. Hela Sverige var hans arbetsplats och många och långa resor var hans vardag. Torbjörn hade ingen bostad i Stockholm, istället bodde han i sin mors hyresrätt.

”Det fungerade bra. Jag reste ofta i jobbet och det var skönt att ha en fast punkt i Stockholm där många av företagets kunder fanns”, säger Torbjörn.

Men när modern gick bort rasade Torbjörns liv som ett korthus. Bostaden i Stockholm försvann, en händelse som satte igång en ond spiral, minns han.

”Det slog undan benen på mig fullständigt.”

Kort efter moderns bortgång blev Torbjörns fru sjuk. Motgångarna tycktes aldrig ta slut och Torbjörn började missköta företaget. Självt beskriver han det som att han ”tappade greppet”.

”Jag orkade inte bygga upp en grundtrygghet igen. Det fanns liksom inga krafter kvar”, säger han.

Det dröjde inte länge förrän Torbjörns företag gick i konkurs. Med skulder upp över öronen blev han sjuk-skriven. Då fattade han beslutet att lämna Sverige. Under flera års tid reste han runt i Asien och levde i länder som Indien, Pakistan och Kina.

”Jag var ekonomisk flykting. Det var mitt enda val eftersom jag inte kunde hitta en bostad här hemma.”

Efter fyra och ett halvt år beslutade sig Torbjörn för att återvända till Sverige. Terroristattackerna i USA 2001 hade gjort det svårt för västerlänningar att resa i Asien. Efter en kort sejour i Sverige bestämde sig Torbjörn för att resa vidare. Det blev tio år i Marocko innan hjärtproblem fick honom att åter göra resan norrut.

Idag lever Torbjörn i hemlöshet i Stockholm. Det är en utsatt tillvaro. Ibland sover han på någon väns soffa, men ofta på parkbänkar och i trappuppgångar.

”Numera sover jag under bar himmel och har ingen trygghet. Visst kan man sova över hos en vän då och då, men jag vill inte tränga mig på”, berättar Torbjörn.

Till Äldrecenter på Kungsholmen kommer Torbjörn varje dag för att äta och träffa andra i samma situation. Torbjörn klarar sig idag på garantipension. Han vet att han skulle kunna få ytterligare stöd av socialtjänsten, kanske till och med en plats på äldreboende. Men han vägrar att detaljredovisa hur han använder sina pengar.

”Om jag vill köpa till exempel glasögon så kommer de alldeles säkert ha synpunkter på det. Nej, jag klarar mig utan deras pekpinna”, säger Torbjörn.

Torbjörn är 69 år gammal. Trots att det inte är någon hög ålder tär livet som hemlös på kroppen. Hans hälsa sviktar och vid flera tillfällen har Torbjörn varit tvungen att uppsöka akutläkare. Men någon plats på stadens härbärgen kan han inte räkna med. För att han ska få en säng att sova i måste han vara helt utblottad, säger han. Torbjörn känner inte att han har något värde.

”Det känns som om att man vill rensa bort sådana som mig från samhället. Det är ett hemskt sätt att leva.”

Hemlöshet bland äldre förekommer i hela landet

Oskar, Ulla och Torbjörn är alla från Stockholm och är del av en växande grupp äldre i hemlöshet. År 2012 fanns 151 personer i hemlöshet över 65 år, enligt Stockholms stads regelbundna undersökning. Två år tidigare var siffran 133.

Äldre i hemlöshet finns dock över hela landet, men antalet och utmaningens storlek varierar givetvis. I till exempel Malmö genomför kommunen en hemlöshetsundersökning varje år sedan 1996. Kommunen använder sig då av Socialstyrelsens definition av hemlöshet från 1999. År 2007 inrapporterades 20 personer äldre än 65 år som var bostadslösa. Enligt den senaste mätningen 2013 hade antalet stigit till 33 personer. Det motsvarar drygt 3 procent av hela gruppen hemlösa. Vid båda mättillfällena var merparten män och drygt en tredjedel hade någon form av missbruksproblem.⁴⁵

När Socialstyrelsen gjorde sin senaste kartläggning fann man att den största andelen av dem som var äldre än 65 år (47 procent) bodde i försökslägenheter eller med sociala kontrakt från kommunen. 19 procent bodde i någon form av kategoriboende, till exempel inackorderingshem, stödboende eller i boendekollektiv. I båda dessa boendeantern var andelen äldre högre än i totalgruppen hemlösa. Totalt 197 personer befann sig i akut hemlöshet.

Erfarenheter från andra länder

Överallt där hemlöshet existerar finns det också äldre människor som saknar en fungerande boendesituation. I vårt grannland Danmark till exempel uppgår andelen hemlösa äldre än 60 år till fem procent, enligt den senaste kartläggningen från 2011.⁴⁶ 2007 var siffran sex procent.⁴⁷

I USA förekommer olika uppgifter om hur många äldre som lever i hemlöshet. Hearth, en hjälporganisation för hemlösa, uppskattar att det år 2010 fanns drygt 40 000 personer äldre än 62 år som levde i hemlöshet. Det är en försvinnande liten del av USAs totala befolkning som år 2010 beräknades uppgå till drygt 308 miljoner människor. Antalet lär dock öka i takt med befolkningsutvecklingen och spås fördubblas i mitten av seklet.

Åldern är en försvårande omständighet

Äldre är i allmänhet sämre rustade, psykiskt men framför allt fysiskt, för att hantera den påfrestning det innebär att stå utan egen bostad. Härbärgen är enligt våra samlade erfarenheter överlag en mycket dålig plats för äldre att vistas på.

En försvårande omständighet för många äldre är den relativt höga förekomsten av demenssjukdomar, kroniska somatiska sjukdomar och tilltagande svårigheter att på egen hand hantera vardagens bestyr.⁴⁸ Dessa människor har av förståeliga skäl svårt att hantera sin privatekonomi och bostadsbolag vittnar om att äldre med förvirringstillstånd som har kvar sin hyresbostad är ett växande problem.

Att sakna bostad tär på vilken människa som helst, det vittnar våra möten med personer i hemlöshet om. Det handlar givetvis om fysiska påfrestningar som följer av att inte ha ett hem att känna trygghet i, men också om olika typer av psykisk ohälsa, alltifrån nedstämdhet och depression till allvarliga psykiska problem. För människor som kommit till åren kan avsaknaden av en fast plats i livet givetvis vara än svårare att hantera. Upplevelsen av rotlöshet ska ofta hanteras jämte andra utmaningar i livet, alltifrån förlusten av en partner och illa fungerande familjerelationer till dålig hushållsekonomi.

Svåra levnadsförhållanden tenderar att förvärra akuta och kroniska hälsoproblem vilket innebär att äldre i hemlöshet uppfattas vara biologiskt äldre än andra i samma ålder som har stabila boendeförhållanden.⁴⁹

Förekomsten av missbruksproblem eller psykisk ohälsa tycks dock vara marginellt lägre bland äldre (personer över 65 år) jämfört med hela gruppen i hemlöshet. 37 procent av de som är över 65 år har ett missbruk, visar Socialstyrelsens senaste rapport från 2011. Siffran ska jämföras med 40 procent i den totala kartläggningsgruppen. Samtidigt lider 27 procent av de äldre av psykisk ohälsa, jämfört med 36 procent i kartläggningsgruppen. Detta stämmer väl överens med vår bild av situationen. Merparten av de äldre som vi kommer i kontakt med har inga andra uppenbara problem än avsaknaden av en egen bostad.

Men medan äldre i lägre utsträckning lider av olika former av beroendeproblem eller mår psykiskt dåligt är fysisk ohälsa vanligt förekommande. 39 procent av de äldre i Socialstyrelsens studie från 2011 uppgav att de hade fysiska besvär jämfört med 19 procent i totalgruppen. Intressant att notera är också att det är vanligare bland de äldre att inte ha något känt problem utöver avsaknaden av bostad. Så är det för 24 procent av de äldre att jämföra med 17 procent i hela undersökningsgruppen. Även i denna del stämmer Socialstyrelsens skildring väl överens med våra erfarenheter.

Hemlöshet – en fälla för äldre

När äldre hamnar i hemlöshet tenderar de att fastna i utanförskap. En dubbelt så stor andel bland de äldre i Socialstyrelsens senaste undersökning, hela 60 procent, har varit hemlösa i mer än fyra år. Inte min-

⁴⁵ Malmö stad (2013).

⁴⁶ Hesselberg Lauritzen, Boje-Kovacs & Benjaminsen (2011).

⁴⁷ Benjaminsen & Christensen (2007).

⁴⁸ Crane & Warnes (2000).

⁴⁹ McDonald, Dergal, & Cleghorn (2007).

dre än 25 procent har varit hemlösa i längre än tio år. Det ska jämföras med tio procent för hela gruppen hemlösa.

Den här bilden bekräftas av en studie som Sweco nyligen gjorde på uppdrag av socialförvaltningen i Stockholms stad. Sweco jämförde stadens hemlöshetskartläggningar 2008-2012 för att se hur många som var långvarigt bostadslösa. Rapporten visade att 458 individer förekom vid samtliga tre kartläggningstillfällen. Det motsvarar 16 procent av den totala hemlösheten 2012. Stockholm stads återkommande hemlöshetsundersökningar visar att medelåldern bland de långvarigt hemlösa är relativt hög och att den dessutom stiger.

Bland personer som varit hemlösa under en längre period är olika former av missbruk vanligt förekommande.⁵⁰ Många har också funktionshinder, somatiska och psykiska problem, besvär som tros öka med tiden som hemlös. För personer i långvarig hemlöshet får utsattheten ofta allvarliga sociala och medicinska konsekvenser. Långvarigt hemlösa har en tydligt högre risk än andra att vårdas på sjukhus för somatisk sjukdom och/eller psykisk ohälsa. Långvarigt hemlösa personer löper också större risk att gå en för tidig död till mötes jämfört med befolkningen som helhet. Dödligheten är drygt tre gånger så hög för män och mer än dubbelt så hög för kvinnor.⁵¹

Det finns också skillnader i dödsorsaker mellan yngre och äldre hemlösa. Medan dödsfall orsakade av trauman, infektioner, alkohol- och drogmissbruk dominerar bland de yngre är det främst hjärtsjukdomar och cancer som är dödsorsaker högre upp i åldrarna.⁵²

Forskningen om varför äldre hamnar i hemlöshet

Skälen till att en äldre person blir eller är bostadslös varierar givetvis, det visar våra intervjuer med Ulla, Oskar och Torbjörn. Den internationella hemlöshetsforskningen lyfter fram både strukturella förklaringar och individuella riskfaktorer. Medan svensk forskning om äldre i hemlöshet är ytterst begränsad har det gjorts en rad studier i ämnet i flera anglosaxiska länder, även om det bör påpekas att den samlade kunskapen alltjämt är otillräcklig.

Allmänt sett har tre huvudsakliga orsaker lyfts fram som förklaring till den ökande andelen äldre i hemlöshet.⁵³ För det första finns en grupp äldre som är särskilt sårbara för att hamna i hemlöshet. En amerikansk forskargrupp under ledning av Marybeth Shinn har visat utifrån en intervjustudie med två

grupper av fattiga vuxna över 55 års ålder i New York (av vilka den ena gruppen var hemlös och den andra hade bostad), att hälften av dem som då var hemlösa hade levt ett konventionellt liv med arbete och bostad innan de blev hemlösa vid i genomsnitt 59 års ålder.⁵⁴

Shinn och hennes kollegor visar att fattigdom i kombination med social isolering – bristande socialt kapital i vid bemärkelse – ökar risken för hemlöshet hos äldre, till exempel avsaknad av barn, släktingar eller vänner som kan ställa upp och bistå med tillfällig bostad eller sovplats. Social isolering kan vara en följd av exempelvis skilsmässa, partners dödsfall, långvarig arbetslöshet, pensionsavgång, vräkning från bostaden, alkoholproblem med mera.

Den andra orsaksförklaringen som brukar lyftas fram kan hänföras till strukturella faktorer. Exempel härpå kan vara höga bostadskostnader, urholkning och försämring av bostadsbidrag och andra sociala transfereringar.

Den tredje förklaringen kan utgöra brist på individuellt eller samhälleligt skyddsnät när man drabbas av ekonomiska problem och som man inte på egen hand har möjlighet att lösa. Denna förklaring är även relevant utifrån en svensk horisont, eftersom många vittnar om att skyddsnätet inte är så finmaskigt som man kan önska.

Orsaker till hemlöshet bland äldre

- Fattigdom i kombination med social isolering
- Strukturella faktorer
- Bristande individuellt eller samhälleligt skyddsnät

Dessa tre förklaringar kan också samverka. De engelska forskarna Maureen Crane och Anthony M. Warnes har visat hur individuell sårbarhet, brister i det sociala skyddsnätet och ett försämrat samhälleligt stöd samverkar till att vissa äldre vräks. Vräkning från bostaden är nämligen en starkt bidragande orsak till att äldre personer hamnar i hemlöshet, ofta i kombination med andra svåra omständigheter. I en studie som dessa båda forskare har gjort av 45 ensamstående personer som blivit vräkta från sin bostad, så var 70 procent 50 år fyllda vid tidpunkten för vräkningen.⁵⁵ Många av dessa vräkningar hade enligt forskarna sannolikt kunnat undvikas om personerna fått ett mindre omfattande, men mer frekvent, stöd i sitt boende. Samtliga vräkta var nämligen sedan tidigare kända av berörda myndigheter och forskarna bedömer att vräkningen hade kunnat förhindras om insatser hade satts in i tid.

⁵⁰ Socialstyrelsen (2006) samt Socialstyrelsen (2012).

⁵¹ Beijer (2009).

⁵² Kushel (2011).

⁵³ Se till exempel Brown, Thomas, Cutler & Hinderlie (2013).

⁵⁴ Shinn, Gottlieb, Wett, Bahl, Cohen & Baron Ellis (2007).

⁵⁵ Crane & Warnes (2000).

Risk för ökad hemlöshet bland äldre i Sverige

De förklaringar till hemlöshet som forskningen lyfter fram är relevanta också i ett svenskt sammanhang. I Sverige går det att identifiera tre faktorer som bidrar till att öka risken för att allt fler äldre kommer hamna i hemlöshet: den demografiska utvecklingen med en allt äldre befolkning, en svagare privatekonomi för pensionärer och en illa fungerande bostadsmarknad.

En åldrande befolkning

Andelen medborgare i Sverige som är 65 år och äldre förväntas under perioden 2010-2040 öka från 18 till 24 procent, eller i absoluta tal 887 000 personer, visar SCBs befolkningsprognos från 2012.⁵⁶ Den här utvecklingen påverkar hela samhället, men inte minst bostadsbyggandet. Enligt en rapport som WSP nyligen gjorde på uppdrag av Pensionärernas Riksorganisation (PRO) och Riksbyggen behövs fram till år 2030 inte mindre än 350 000 nya bostäder anpassade för äldre.⁵⁷

Svagare privatekonomi

Äldres ekonomiska situation är en annan riskfaktor. Allt fler äldre i Sverige lever under mycket begränsade ekonomiska villkor när de går i pension. Detta gäller inte minst kvinnor födda på 1930- och 40-talen som stått utanför arbetsmarknaden och som på grund av detta får en mycket låg ersättning när de går i pension, men i växande utsträckning också nyligen invandrade människor som på grund av svårigheter att hitta egen försörjning får räkna med en mycket låg pension på ålderns höst. Den statliga Pensionsåldersutredningen presenterade för några år sedan en prognos som visar att andelen pensionärer med låg ekonomisk standard förväntas öka kontinuerligt ända fram till år 2060.⁵⁸

Hittills är tecknen på denna utveckling förhållandevis svaga. Statistik från Kronofogden visar visserligen att antalet ansökningar om avhysning och betalningsföreläggande för gruppen 65 år och äldre ökar. År 2011 uppgick antalet ansökningar om avhysning eller en kombination av avhysning och betalningsföreläggande, till exempel vid utebliven hyra, till 2 635. Två år senare var siffran 2 724. Sett enbart till hur många personer äldre än 65 år som berörts av en ansökan om vräkning kan man se en ökning, från 554 år 2010 till 576 år 2013. Antalet verkställda avhysningar har dock minskat under samma period, från 209 till 189.⁵⁹

Parallellt med denna utveckling ser vi hur kostnaderna för att bo och äta ökar. Hushållen i Sverige lägger som andel av de totala utgifterna en stor del

på boendet, tillsammans med Danmark den största andelen i hela Europa.⁶⁰ Sverige är också ett av de länder i Europa med högst priser på livsmedel. Bara Danmark, Norge och Schweiz är dyrare. Livsmedelspriserna i Sverige ligger 24 procent över EU-snittet.⁶¹ Ingenting tyder på att priserna framöver kommer att sjunka, tvärtom.

Ill fungerande bostadsmarknad

Den tredje riskfaktorn är bostadsmarknaden. På grund av att rörligheten i det befintliga hyresbeståndet är lågt och till följd av en internationellt sett mycket låg nyproduktion saknas bostäder på många håll i Sverige. Detta påverkar i första hand grupper med svag ekonomi, däribland äldre. Det finns gott om äldre människor som gärna skulle vilja flytta till en mindre bostad, men som antingen inte kan hitta en mindre bostad eller som inte får plats på äldreboende eller i servicelägenhet.

⁵⁶ Statistiska Centralbyrån (2012).

⁵⁷ Persson & Linde (2014).

⁵⁸ SOU (2011).

⁵⁹ Kronofogden (2014b).

⁶⁰ Boverket (2009).

⁶¹ Statistiska Centralbyrån (2013).

Så fungerar hemlöshetsarbetet i Stockholmsregionen

I Sverige vilar det yttersta ansvaret för äldres livsvillkor på kommunerna. Men vilken beredskap har de att hantera äldres hemlöshet? Stockholms Stadsmission bestämde sig för att undersöka frågan närmare med fokus på kommunerna i Stockholmsregionen.

Lagstiftaren har gett kommunerna i uppdrag att sköta alltifrån den långsiktiga bostadsplaneringen inom kommunen till att förhindra att kommuninvånare med ekonomiska, fysiska eller psykiska problem lämnas utan stöd från samhället.

Som framgått i denna rapport finns det illavarslande tecken på att hemlösheten bland äldre människor i Sverige riskerar att öka under de närmaste åren. En sådan utveckling skulle i första hand innebära en stor utmaning för landets storstadsregioner där en tilltagande bostadsbrist försvårar ett aktivt arbete för att förhindra att människor stängs ute från bostadsmarknaden. Utmaningen skulle dels bestå i att garantera en växande grupp individer rätten till bostad, dels om att anpassa kommunens verksamheter för att hantera de särskilda behov människor högre upp i åldrarna tenderar att ha.

Stockholms Stadsmission har i år valt att närmare studera hur de 26 kommunerna i Storstockholm arbetar för att motverka och avhjälpa hemlöshet.⁶² I samtliga dessa råder det underskott på bostäder enligt Boverkets Bostadsmarknadsrapport från 2014. Sammanställningen bygger dels på Stockholms Stadsmissions egen enkätundersökning i månadskiftet september/oktober 2014, dels på Socialstyrelsens Öppna jämförelser av kommunernas hemlöshetsarbete som presenterades i månadskiftet augusti/september 2014. I denna rapport redovisas resultatet av Socialstyrelsens undersökning i Storstockholm inklusive stadsdelarna i Stockholms stad. Sammantaget ger de två kompletterande studierna en unik och lättillgänglig bild av kommunernas hemlöshetsarbete och en fingervisning om på vilka områden det finns förbättringspotential.

Så gjordes Stockholms Stadsmissions undersökning

Stockholms Stadsmission genomförde under perioden september-oktober 2014 en telefonundersökning till socialtjänsten i Storstockholm. Sammanlagt 26 kommuner kontaktades. Alla kommuner utom en svarade. Det ger en svarsfrekvens på 96 procent. Resultatet av hela undersökningen inklusive frågorna presenteras utförligt i slutet av denna rapport.

Stora brister i kommunernas strategiska hemlöshetsarbete

Det finns gott om samhällsutmaningar i Sverige. För att säkerställa att hemlöshet ges tillräcklig uppmärksamhet och prioriteras måste politikens insatser vara både planerade och långsiktiga. Enligt vår erfarenhet är en övergripande plan för hemlöshetsarbetet

en nyckel till framgång. Under framtagandet och de kontinuerliga revisioner som naturligt görs ges kommunen en möjlighet att värdera sina insatser som en helhet. I denna process finns också goda förutsättningar att bjuda in externa organisationer för samråd.

Trots detta har bara åtta av 26 kommuner i Stockholmsregionen en övergripande plan mot hemlöshet. Detta är en betydligt lägre siffra än vad vi hade förväntat oss, men tyvärr en bekräftelse av att det strategiska hemlöshetsarbetet ofta får stå tillbaka.

När Stockholms Stadsmission 2013 kartlade förekomsten av aktuella riktlinjer för bostadsförsörjningen i landets tre storstadsregioner – Stockholm, Göteborg och Malmö – visade det sig att bara 18 av 49 undersökta kommuner, drygt en tredjedel, följde lagen. I de fall riktlinjer fanns var hemlöshet närapå ett icke-ämne. Inga av de undersökta riktlinjerna innehöll vare sig hänvisningar till hemlöshetsforskning, referenser till lokala kartläggningar av hemlöshet eller beräkningar av hemlöshetsutvecklingen i kommunen. Undersökningen visade även att äldre med svag ekonomi, till exempel personer som lever på garantipension eller har särskilda behov, sällan lyftes fram i strategidokumentet.

Socialtjänsten måste göra mer

Socialtjänsten intar en viktig roll som samhällets yttersta skyddsnät. När alla andra möjligheter till ekonomisk, fysisk och psykisk trygghet som arbetslöshetskassa eller andra försäkringssystem är uttömda träder kommunen in. I socialtjänstlagens 5 kapitel 7 § framgår att "kommunens socialnämnd ska verka för att äldre människor får goda bostäder och ska ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service" samt att "kommunen ska inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd." Det är också ofta socialtjänsten som först får signaler om att en människa riskerar att hamna i hemlöshet eller lever i hemlöshet i kommunen.

Vår undersökning visar att socialtjänsten i sex av 26 kommuner har en skriftlig handlingsplan för hur hemlöshetsarbetet ska skötas av kommunens handläggare. Flera av de kommuner som svarade nej uppger att de istället har en löpande dialog med handläggarna på socialförvaltningen och fokuserar på förebyggande insatser. Undersökningen visar vidare att 21 av 26 kommuner i Stockholmsregionen bedriver ett uppsökande arbete i förebyggande syfte. Bara sex kommuner har en uppsökande verksamhet riktad till akut hemlösa.

⁶² Storstockholm enligt Statistiska Centralbyråns definition.

Långsiktiga insatser utesluter givetvis vare sig förebyggande arbete eller akutinsatser. Men det är viktigt att notera att hemlösheten i växande utsträckning är kommunöverskridande, inte minst i Stockholmsregionen där individer på kort tid förflyttar sig från en kommun till en annan. Inför en sådan utveckling hjälper sällan förebyggande insatser. Då krävs akut stöd.

Få kommuner har gett Bostad först en chans

Bostad först är en insats som ställer det traditionella hemlöshetsarbetet på ända. Istället för att villkora boendet innebar modellen att hemlösa individer med komplexa problem får en egen permanent bostad med tillgång till frivilliga och individuellt anpassade stödinsatser. Sedan Bostad först introduceras i USA på 1990-talet har modellen testats på flera håll runt om i världen, däribland i flera svenska kommuner. Resultatet av utvärderingarna är hittills samstämmiga. Uppåt 85 procent av deltagarna lyckas behålla sitt lägenhetskontrakt. Det ska jämföras med cirka 30-45 procent kvarboende i boenden utformade enligt gängse trappstegsmodeller där den enskilde gradvis avancerar uppför bostadstrappan mot en egen bostad.

Men trots att Bostad först fått mycket uppmärksamhet i Sverige på senare tid har kommunerna i Stockholmsregionen ännu inte anammat idén. Bara sex av 26 kommuner erbjuder Bostad först. Avsaknaden av Bostad först är negativt inte minst för äldre i hemlöshet. Vi vet att avsaknaden av en bostad tär särskilt hårt på äldre människor och att härbärgen många gånger är direkt olämpliga platser för denna grupp.

Dålig samverkan inom kommunerna

Hemlöshet bland äldre individer har hittills varit ett relativt begränsat problem i Sverige. Inför en utveckling där gruppen kan antas växa innebär detta en potentiell fara. Utan intern samverkan inom kommunerna riskerar enskilda individer att hamna mellan stolarna, endera mellan olika förvaltningar eller mellan olika enheter inom samma förvaltning. Det skulle till exempel kunna handla om att socialtjänstens individ- och familjeomsorg samt vård- och omsorgsförvaltningen i en kommun inte kan enas om var ansvaret för en individ ligger.

Tyvär tycks det i de flesta Stockholmskommuner inte finnas någon vidare samverkan mellan kommunens olika verksamheter. I endast tre kommuner sker samordning i enskilda ärenden mellan de delar av den kommunala verksamheten som arbetar med hemlöshetsfrågan och äldreomsorgen. På frågan om det finns rutiner för samordning mellan hemlöshetsarbetet och äldreomsorgen i enskilda ärenden svarade åtta av stadsdelarna i Stockholms stad ja. Ingen av de tillfrågade kommunerna besvarade dock frågan.

Bristen på samverkan får reella konsekvenser. I Stockholms stad till exempel tilldelas individ- och

familjeomsorgen inte några ekonomiska resurser för personer över 65 år enligt stadens så kallade fördelningsnycklar. Istället tillfaller pengarna äldreomsorgen. Men då man inom äldreomsorgen ofta anser att man inte har tillräcklig kunskap och kompetens för att erbjuda insatser till personer med ett pågående missbruk får många äldre inte det stöd det behöver. Konsekvensen av att de nekas äldreboende blir en form av diskriminering där de går miste om det stöd övriga kommuninvånare i samma ålder har rätt till, till exempel färdtjänst och hemtjänst.

Våra erfarenheter är likartade. Vi tycker oss se ett pågående systemskifte där kommunerna i högre utsträckning än tidigare lutar på att anhöriga ska axla det huvudsakliga ansvaret för att hjälpa de äldre i deras vardag. Det ställer höga krav på äldre och för att möta utvecklingen och säkerställa att även personer med komplexa psykiska problem får det stöd de är berättigade till har Stockholms Stadsmission fördjupat arbetet med så kallat ombudsmannaskap. Våra ombudsmän tar ett helhetsgrepp om personens behov och hjälper bland annat till att föra talan mot myndigheter och att överklaga beslut. Detta är en viktig åtgärd för att garantera att alla behandla likvärdigt.

Fastighetsbolag och kommuner behöver samarbeta mer

Samverkan mellan kommunen och bostadsbolagen är en viktig pusselbit i strävan att förebygga hemlöshet. En hyresgäst som i hela sitt liv betalat hyran i tid kan på ålderns höst drabbas av alla möjliga motgångar som påverkar dem i vardagen och kanske leder till förlorad kontroll över privatekonomin. Om kommunen och hyresvärderna står i löpande kontakt kan problemet uppmärksammas i ett tidigt skede och ett eventuellt hot om vräkning undanröjas.

Av undersökningen bland Stockholmskommunerna att döma finns det dock mycket kvar att göra på det här området. 15 av 26 kommuner uppger att det finns övergripande överenskommelser om samarbete mellan kommun och bostadsföretag/hyresvärdar. Bara i elva fall finns emellertid utarbetade rutiner för hur samarbetet ska fungera, vilket antyder att det finns utrymme för förbättring.

Utrymme för en aktivare bostadspolitik lokalt

Förutom möjligheten att föra en tät dialog med bostadsbolagen i kommunen har lagstiftaren gett kommunen flera verktyg som, rätt använda, kan bidra till att motverka hemlöshet bland äldre. Den första är möjligheten att inrätta en kommunal bostadsförmedling. En kommun är faktiskt skyldig att upprätta en bostadsförmedling om det bedöms behövas för att främja bostadsförsörjningen.⁶³ På senare år har dessa dock nästan helt försvunnit. År 2013 fanns bara tre kvar i hela landet: i Stockholms stad, Värmdö kommun och Kungsbacka kommun.⁶⁴ En kommunal bostadsförmedling kan förmedla såväl

⁶³ Sveriges riksdag (2000a), 7 §.

⁶⁴ Boverket (2013), s. 40.

lägenheter ur allmännyttans bestånd som privata hyreslägenheter.

Eftersom den enskilda kommunen har stor frihet att på egen hand påverka hur och utifrån vilka principer bostäder ska förmedlas finns utrymme, åtminstone i teorin, att underlätta för vissa grupper att få en permanentbostad, till exempel äldre, genom att skapa någon form av förturssystem.⁶⁵ Några lagkrav på hur förturer ska ordnas finns inte, enbart att systemet ska omfatta ett begränsat antal lägenheter och att det ska finnas förutbestämda regler för förturen. Exempel på detta kan vara fall där en person tillhålls en bostad i form av bistånd enligt socialtjänstlagen.⁶⁶

Hur kommunerna valt att hantera förturssystemet varierar. Vissa kommuner har i sin information valt att lyfta fram mycket specifika målgrupper, medan andra nöjer sig med att konstatera att förtur är en akutinsats som i regel kräver både tidigare kontakt med socialtjänsten och läkarintyg. Någon samlad statistik över antalet beviljade förturer i Sverige finns inte.

Det andra till buds stående verktyget är den kommunala hyresgarantin. Denna kan användas för att stödja kommuninvånare som har ekonomiska förutsättningar att klara av kostnaderna för ett boende, men som antingen har svårt att ta sig in på bostadsmarknaden eller som på grund av betalningsanmärkningar har problem att få hyreskontrakt. Hyresgarantin innebär att kommunen går i borgen för hyresgästens hyra vilket innebär en extra säkerhet för hyresvärderna. Här ges kommunen dels en möjlighet att hjälpa äldre kvar på bostadsmarknaden, dels en chans att förhindra att hyresvärdens krav leder till hemlöshet. Förutsättningen för hyresgarantin är att det enskilda hushållets behov av bostad inte bedöms kunna tillgodoses på något annat sätt.⁶⁷

En kommun som lämnar en kommunal hyresgaranti kan också få ett statligt bidrag.⁶⁸ För att få del av det statliga bidraget, om 5 000 kronor per utställd garanti, ska hyresgarantin gälla en person som har ekonomisk förmåga att klara boendekostnaderna men som ändå har svårt att få en hyresrätt med besittningsskydd.⁶⁹

Men kommunerna är överlag dåliga på att använda sig av stödet. Sedan det statliga stödet till hyresgarantier infördes den 1 juli 2007 har det till och med den 28 februari 2014 ställts ut hyresgarantier till sammanlagt 1 058 hushåll/personer. Bara 42 av mottagarna var äldre än 65 år. Sammanlagt har drygt 5,2 miljoner betalats ut i statligt stöd till kommunala hyresgarantier. Nästan hälften av pengarna har avsett stöd till följd av betalningsanmärkning. För 2014

avsatte staten 42 miljoner kronor för ändamålet.⁷⁰ Medan vissa kommuner, till exempel Hudiksvall, Karlstad och Vaggeryd, samtliga beviljats stöd för vardera ett hundratal garantier, har en överväldigande majoritet av kommunerna, 261 av 290, inte fått stöd för en enda ansökan. Det är uppenbart att det här finns utrymme för kommunerna att arbeta mer systematiskt med frågan. Trots att staten för år 2013 avsatte 42 miljoner kronor för ändamålet betalades det bara ut 805 000 kronor.

Låt de idéburna organisationerna göra mer

Stockholms Stadsmission har sedan länge en tät och konstruktiv samverkan med Stockholms stad och kommunens olika förvaltningar. Samarbetet har under årens lopp möjliggjort flera mycket viktiga insatser och verksamheter, till exempel råd- och stödcentret Crossroads och Projekt Vinternatt som i båda fallen är insatser avsedda för EU-migranter i hemlöshet.

Liknande samarbeten är dock svåra att hitta i de övriga Stockholmskommunerna. Endast fyra kommuner svarar ja på frågan om det finns en överenskommelse om samverkan i hemlöshetsfrågor med lokala frivilligorganisationer. När vi frågade socialtjänsten om pågående samarbeten med frivilligorganisationerna var det bara tio av 26 kommuner som svarade att sådana finns.

Kommunerna kan göra mer för att motverka hemlöshet

- Bara åtta av 26 Stockholmskommuner har en övergripande plan mot hemlöshet.
- I sex av 26 kommuner har socialtjänsten en skriftlig handlingsplan för hur hemlöshetsarbetet ska skötas av handläggarna.
- 21 av 26 kommuner i Stockholmsregionen bedriver ett uppsökande arbete i förebyggande syfte.
- Bara sex kommuner har en uppsökande verksamhet riktad till akut hemlösa.
- Endast sex av 26 kommuner erbjuder Bostad först.
- I tre kommuner sker samordning i enskilda ärenden mellan de delar av den kommunala verksamheten som arbetar med hemlöshetsfrågan och äldreomsorgen.
- 15 av 26 kommuner uppger att det finns övergripande överenskommelser om samarbete mellan kommunen och bostadsföretag/hyresvärdar. Bara i elva fall finns emellertid utarbetade rutiner för hur samarbetet ska fungera.
- Bara i tio kommuner samverkar socialtjänsten aktivt med frivilligorganisationer i frågor rörande hemlöshet.

⁶⁵ Lindquist (2011), s. 267.

⁶⁶ Sveriges riksdag (2000b), s. 53.

⁶⁷ Sveriges riksdag (2009), 2 kap. 6 §. ⁶⁸ Sveriges riksdag (2007), 1 §. Bidrag lämnas i mån av tillgång av medel.

⁶⁹ Sveriges riksdag (2007).

⁷⁰ Boverket (2014b).

Våra rekommendationer

Vi på Stockholms Stadsmission möter dagligen människor genom våra utbildningar och sociala verksamheter. Sedan starten i mitten av 1800-talet har verksamheten varit en engagerad och oskiljaktig del i arbetet för att lindra akut social nöd och motverka utanförskap på individuell och strukturell nivå i huvudstadsregionen.

Med utgångspunkt i de utmaningar vi identifierar föreslår vi nedan åtgärder som kan bidra till att mildra den utsatthet som bostadslöshet innebär, men också till att förhindra att människor över huvud taget hamnar i hemlöshet. De åtgärder vi föreslår vänder sig till Stockholms stad, regeringen och riksdagen och redovisas utan inbördes rangordning.

Ge Sverige en ny nationell hemlöshetsstrategi

För fem år sedan upphörde den dåvarande Alliansregeringens hemlöshetsstrategi. Sedan dess finns ingen nationellt antagen plan för hur arbetet mot hemlöshet ska bedrivas och samordnas. Det är inte acceptabelt i ett läge när hemlösheten förändrar karaktär och allt fler människor i Sverige riskerar att stå utan egen bostad, eller i värsta fall helt utan tak över huvudet.

Lagstifta om en nationell "tak-över-huvudet-garanti" för alla i hemlöshet

Flera kommuner har någon form av "tak-över-huvudet"-garanti, men några gemensamma regler som förhindrar att människor tvingas sova på gatan existerar inte i Sverige. I socialtjänstlagen 2 kap. 1 § framgår redan idag att kommunen har "det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver", men erfarenheterna runt om i Sverige visar att detta inte är tillräckligt för att förhindra akut hemlöshet. Det behövs en tydligt formulerad lagbestämmelse i socialtjänstlagen enligt vilken människor i denna situation har rätt till "tak över huvudet" och fortsatta samordnade insatser utifrån individuella behov, i enlighet med regeringens nationella hemlöshetsstrategi för åren 2007–2009.

Sänk de ekonomiska kraven på nya hyresgäster

Den pågående utvecklingen mot allt högre formella inträdeskrav på den ordinarie bostadsmarknaden måste brytas. Om det behövs bör tvingande lagstiftning införas för att bostadsbolagen ska acceptera hyresgäster som annars riskerar att stå bostadslösa. I den mån en viss inkomst ska vara ett krav för att accepteras som ny hyresgäst bör försörjningsstöd räknas som inkomst, och snarare än fullständig skuldfrihet bör det räcka med en sedan sex månader påbörjad avbetalningsplan.

Stöd kommunernas kompetensutveckling

Eftersom kunskapen om äldres hemlöshet överlag är bristfällig hamnar många individer mellan stolarna, endera mellan olika förvaltningar i samma kommun eller mellan olika enheter inom samma förvaltning. För att undvika detta behöver inte minst kommunernas äldreomsorg kompetensutveckling för att möta äldre med en komplex problematik. Bara så garanterar vi att ingen riskerar att hamna i hemlöshet. Detta kommer att bli särskilt viktigt i förhållande till äldre nyligen invandrade personer.

Satsa på Bostad först i hela landet

Regeringen bör avsätta resurser för att bygga upp en nationell kunskapsbank för hur intresserade kommuner på bästa sätt ska gå tillväga för att inleda egna Bostad först-verksamheter. Genom att samla goda exempel och utveckla en metदानvisning kan fler kommuner uppmuntras till att starta egna verksamheter. Detta är viktigt inte minst i ett läge när många kommuner har det ekonomiskt bekymmersamt.

Gör det möjligt för staten att stödja sociala åtgärder på bostadsmarknaden

EU:s konkurrens- och statsstödsregler begränsar utrymmet för medlemsländerna att bedriva en aktiv bostadspolitik. Flera länder har dock valt att använda sig av EU:s regler för så kallade tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (SGEI). I dessa länder kan staten och kommunerna underlätta för ekonomiskt svagare grupper att finna och behålla en egen bostad. Sverige, Tjeckien och Lettland är de enda länder som hittills valt att inte använda sig av regelverket. Konsekvensen är att den svenska allmännyttan numera måste bedriva verksamhet på samma strikta affärsmässiga villkor som privata bostadsbolag. Det försvårar sociala insatser för individer och grupper som har svårt att själva klara sig på bostadsmarknaden. Den nya regeringen bör därför omgående se över möjligheterna för Sverige att, i enlighet med EU:s regler, undanta delar av bostadsmarknaden från den kommersiella marknaden.

Stärk stödet till kommunala hyresgarantier

Kommunerna har möjlighet att ansöka om statligt stöd till de hyresgarantier man utfärdar. Detta görs dock i mycket liten utsträckning. Trots att staten för år 2013 avsatte 42 miljoner kronor för ändamålet betalades det bara ut 805 000 kronor. Regeringen bör därför utreda hur användningen av statliga bidrag till kommunala hyresgarantier kan öka, och vid behov, tilldela ytterligare resurser till hyresgarantier.

Förtydliga bostadsförsörjningslagen

Alla kommuner ska enligt bostadsförsörjningslagen upprätta riktlinjer för bostadsförsörjningen. När Stockholms Stadsmission år 2013 undersökte förekomsten visade det sig att bara en tredjedel av landets storstadskommuner följde lagen. I de fall riktlinjer fanns var hemlöshet närapå ett icke-ämne. Vi efterlyser därför tydligare nationella krav på vad riktlinjer för bostadsförsörjning ska innehålla. Äldre med svag ekonomi, till exempel personer som lever på garantipension eller har särskilda behov, är en grupp som riskerar att växa framöver och som därför bör lyftas fram i strategidokumentet.

Referenser

- Beijer, Ulla (2009), *Homelessness and health. Analysis of mortality and morbidity from a gender perspective*. Doktorsavhandling. Stockholm: Karolinska institutet.
- Bengtsson, Stina (2013), "Alla måste få garanti om tak över huvudet". Svenska Dagbladet, 14 december 2014, www.svd.se/opinion/brannpunkt/alla-maste-fa-garanti-om-tak-over-huvudet_8823164.svd
- Benjaminsen, Lars & Christensen, Ivan (2007), *Hjemløshed i Danmark 2007. National kortlægning*. SFI, Det nationale forskningscenter for Velfærd.
- Blid, Mats, Gerdner, Arne & Bergmark, Åke (2008), *Prediction of homelessness and housing provisions in Swedish municipalities*. European Journal of Housing Policy, 1461-6718, 8:4, s. 399-421.
- Boverket (2014a), *EU och bostadspolitiken 2013*, www.boverket.se/Om-Boverket/Webbokhandel/Publikationer/2014/EU-och-Bostadspolitiken-2013/
- Boverket (2014b), "Hyresgarantier", www.boverket.se/Bidrag-Stod/Statistik-bidrag-i-siffror/Hyresgarantier/
- Boverket (2013), *Bostadsmarknaden 2013-2014 - med slutsatser från bostadsmarknadsenkäten*, www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2013/BME-2013.pdf
- Boverket (2012), *Bostadsbristen ur ett marknadsperspektiv*, www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2012/Bostadsbristen-ur-ett-marknadsperspektiv.pdf
- Boverket (2009), *Boendekostnader och boendeutgifter - Sverige och Europa*, www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2010/Boendekostnader%20och%20boendeutgifter%20-%20Sverige%20och%20Europa.pdf
- Brown, Rebecca T., Thomas, Lori., Cutler, Deborah F. & Hinderlie, Mark. (2013), "Meeting the Housing and Care Needs of Older Homeless Adults: A Permanent Supportive Housing Program Targeting Homeless Seniors", *Seniors Housing & Care Journal*, 21 (1) 126-135.
- Crane, Maureen & Warnes, Anthony M. (2000), "Evictions and Prolonged Homelessness", *Housing Studies*, 15 (5) 757-773.
- Dagens Nyheter (2014), "Flemingsberg. Rumäner flyttade efter avhysningshot", 3 mars 2014.
- Davis-Berman, Jennifer (2011), Older Women in the Homeless: Personal perspectives and Practice Ideas. *Journal of Women & Aging*, 23 (4): 360-374.
- Dyb, Evelyn & Johannessen, Katja (2013), *Bostedsløse i Norge - en kartlegging*. NIBR, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Edholm, Lotta & Scheller, Erik (2014), "Låt Rumänien betala notan". Dagens Nyheter Debatt, 21 januari 2014, www.dn.se/debatt/lat-rumanien-betala-notan/
- Europaparlamentet (2014), *Europaparlamentets resolution av den 16 januari 2014 om EU:s strategi mot hemlöshet (2013/2994(RSP))*, www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0043+0+DOC+XML+V0//SV&language=SV
- Fridolin, Gustav & Ferm, Maria (2014), "Gör det lättare för EU-migranter att få jobb", 19 februari 2014, www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/eu/article18398968.ab
- Fries, Björn (2014), "Alla har rätt till en egen bostad". Aftonbladet Debatt, 28 januari 2014, www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/samhalle/article18255434.ab
- Göteborgs Kyrkliga Stadsmission (2014), *Det nya Europa. En rapport från Göteborgs Kyrkliga Stadsmission*, www.stadsmissionen.org/content/uploads/Rapport-Det-nya-Europa.pdf
- Hesselberg Lauritzen, Heidi, Boje-Kovacs, Bence & Benjaminsen, Lars (2011), *Hjemløshed i Danmark 2011. National kortlægning*. SFI, Det nationale forskningscenter for Velfærd.

- Kronofogden (2014a), "Aktuell statistik", www.kronofogden.se/Avhysningsstatistik.html
- Kronofogden (2014b), Samtal med Johan Krantz, statistiker.
- Kushel, Margot (2011), "Older homeless Adults: Can We Do More?". *Journal of General Internal Medicine*, 27 (1) s. 5-6.
- Lindquist, Ulf (2011), *Kommunala befogenheter. En redogörelse för kommuners och landstings allmänna befogenheter enligt lag och rättspraxis*. 7 rev. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Linköpings Stadsmission (2014), "Crossroads", www.linkopingsstadsmission.se/crossroads
- Malmö stad (2014), "Försörjningsstöd", www.malmo.se/Medborgare/Social---familjefragor/Nar-pengarna-interacker/Forsorjningsstod.html
- Malmö stad (2013), "Hemlöshetsräkning – sammanställning 2013".
- McDonald, Lynn., Dergal, Julie., & Cleghorn, Laura. (2007), "Living on the margins: older homeless adults in Toronto". *Journal of Gerontological social work*.
- Miljöpartiet i Stockholms stad (2014), "Fördubbla antalet platser till EU-härbärgat Vinternatt". Pressmeddelande, 21 januari 2014, www.mynewsdesk.com/se/miljopartiet-i-stockholms-stad/pressreleases/mp-foerdubbla-antalet-platser-till-eu-haerbaerget-vinternatt-950749
- Nilsson, Stefan (2014), "Skicka notan till Rumänien gör romer än mer utsatta". *Dagens Nyheter Debatt*, 22 januari 2014, www.dn.se/debatt/skicka-notan-till-rumanien-gor-romer-an-mer-utsatta/
- Persson, Curt & Linde, Leif (2014), "Bygg bostäder pensionärer har råd med". *Dagens Samhälle*, 17 september 2014, www.dagensamhalle.se/debatt/pro-bygg-bostaeder-pensionaerer-har-rad-med-10790
- Regeringskansliet (2014), *Bostad sökes. Slutrapport från den nationella hemlöshetsamordnaren*, www.regeringen.se/content/1/c6/24/30/35/d732cfd6.pdf
- Regeringskansliet (2013a), "Första nätverksmötet om Bostad först. Michael Anefurs blogg "Hemlöshet i fokus", 28 november 2013, www.hemloshetifokus.se/okategoriserade/forsta-natverksmotet-om-bostad-forst/
- Regeringskansliet (2013b), "Stärkt besittningsskydd för utsatta hyresgäster". Proposition 2013/14:195: www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Proposition-201314195-Starkt_H103195/?text=true
- Regeringskansliet (2012), *Regleringsbrev för Socialstyrelsen budgetåret 2013*, www.esv.se/sv/Verktyg--stod/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=14674
- Shinn, M., Gottlieb, J., Wett, J.L., Bahl, A., Cohen, A. & Baron Ellis, D. (2007), "Predictors of Homelessness among Older Adults in New York City", *Journal of Health Psychology*, 12: 696–708.
- Socialstyrelsen (2014), "Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2014", www.socialstyrelsen.se/nyheter/2014augusti/hemloshetochutestangningfranbostadsmarknadenoj2014
- Socialstyrelsen (2013), *Hemlöshet bland utrikes födda personer utan permanent uppehållstillstånd i Sverige*, www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19052/2013-5-3.pdf
- Socialstyrelsen (2012), *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011*, www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18523/2011-12-8.pdf
- Socialstyrelsen (2006), *Hemlöshet i Sverige 2005 – omfattning och karaktär*, http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/9724/2006-131-16_200613116.pdf
- SOU (2011), *Pensionärernas ekonomiska situation*. Underlagsrapport till Pensionsåldersutredningen, S 2011:5, www.sou.gov.se/content/1/c6/21/38/65/d99edc83.pdf

Statistiska Centralbyrån (2013), "Polen har de lägsta matpriserna i EU", www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Polen-har-de-lagsta-matpriserna-i-EU/

Statistiska Centralbyrån (2012), *Sveriges framtida befolkning 2012-2060*. Demografiska rapporter 2012:2, www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0401_2012I60_BR_BE51BR1202.pdf

Stockholms stad (2013), Protokoll. Socialnämnden, 26 november 2013, <http://insynsverige.se/stockholm-soc/protokoll?date=2013-11-26#record-8>

Stockholms stad (2012), *Hemlösa i Stockholm stad 18 april 2012*. Socialnämnden, <http://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=130382&rt=0&t=>

Sveriges riksdag (2014a), "Stärkt besittningsrätt för utsatta hyresgäster". Proposition, 2013/14:195, www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Proposition-201314195-Starkt_H103195/?text=true

Sveriges riksdag (2014b), *Lag (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder*, § 13 b, www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs_sfs-1973-188/

Sveriges riksdag (2013a), "Hyresrätt mm.". Betänkande, Civilutskottet, 2013/14:CU9, www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/201314Hyresratt-mm-_H101CU9/

Sveriges riksdag (2013b), "Socialpolitik". Motion, Socialutskottet, 2013/14:So616, www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Socialpolitik_H102So616/?text=true

Sveriges riksdag (2013c), "Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg". Betänkande, Socialutskottet, 2013/14:SoU1, www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/201314Utgiftsomrade-9-Halsova_H101SoU1/

Sveriges riksdag (2013d), "Bostäder". Motion, Civilutskottet, 2013/14:C448 "Bostäder" 2013-10-04: www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Bostader_H102C448/?text=true#_Toc370305383

Sveriges riksdag (2013e), "Bostad är en social rättighet". Motion, Socialutskottet, 2013/14:C431, www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Bostad-ar-en-social-rattighet_H102C431/?text=true#_Toc371938081

Sveriges riksdag (2013f), "Hemlöshet". Motion, Socialutskottet, 2013/14:So241, www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Hemloshet_H102So241/?text=true

Sveriges riksdag (2009), *Lag om vissa kommunala befogenheter*, (2009:47), www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-200947-om-vissa-kommuna_sfs-2009-47/?bet=2009:47

Sveriges riksdag (2007), *Förordning om statligt bidrag för kommunala hyresgarantier* (2007:623), www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Forordning-2007623-om-statl_sfs-2007-623/?bet=2007:623

Sveriges riksdag (2000a), *Lag om kommunernas bostadsförsörjningsansvar*, (2000:1383), www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-20001383-om-kommunernas_sfs-2000-1383/

Sveriges riksdag (2000b), "Bostadsförsörjningsfrågor m.m." Proposition 2000/01:26, www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/prop-20000126-Bostadsforsorj_G00326/

The Social Protection Committee (2013), *Social policy reforms for growth and cohesion: Review of recent structural reforms 2013*.

Uppsala kommun (2014), "Bidrag till föreningar för stöd till hemlösa EU-migranter". Pressmeddelande, 4 februari 2014, www.uppsala.se/sv/Kommunpolitik/Press/Pressmeddelanden/Bidrag-till-foreningar-for-stod-till-hemlosa-EU-migranter/

Uppsala Stadsmission (2014), "Stadsmissionen startar natthärbärge", pressmeddelande 5 februari 2014, [www.uppsalastadsmission.se/stadsmissionen-startar-natthärbärge](http://www.uppsalastadsmission.se/stadsmissionen-startar-nattharbärge)

**STOCKHOLM
STADSMISSION**

Resultat av undersökningen

Kommun/stadsdel

	Fråga 1 Finns det i kommunen en övergripande plan mot hemlöshet?	Fråga 2 Har socialtjänsten en skriftlig handlingsplan för hur hemlöshetsarbetet ska skötas?	Fråga 3 Har kommunen en uppsökande förebyggande verksamhet?	Fråga 4 Har kommunen en uppsökande verksamhet riktad till akut hemlösa?	Fråga 5 Kan kommunen erbjuda Bostad först?
Upplands Väsby	Ja	Nej	Ja	Ja	Nej
Vallentuna	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
Österåker	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
Värmdö	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
Järfälla	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Ekerö	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Huddinge	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
Botkyrka	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja
Salem	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Haninge	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej
Tyresö	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej
Upplands-bro	Ja		Ja	Nej	Nej
Nykvarn	Nej	Ja	Nej	Nej	Nej
Täby	Nej	Nej	Ja	Nej	Ja
Danderyd	Nej	Ja	Ja	Nej	Nej
Sollentuna	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja
Stockholm stad	Ja	Ja			Ja
Stockholm Bromma	Ja		Ja	Ja	Ja
Stockholm Enskede-Årsta-Vantör	Nej		Ja	Ja	Nej
Stockholm Farsta	Ja		Ja	Nej	
Stockholm Hägersten-Liljeholmen	Ja		Ja	Ja	
Stockholm Hässelby-Vällingby	Nej		Ja	Ja	Ja
Stockholm Kungsholmen	Ja		Ja	Ja	Nej
Stockholm Normalm	Ja		Ja	Ja	Nej
Stockholm Rinkeby-Kista	Ja		Ja	Ja	Nej
Stockholm Skarpnäck	Ja		Ja	Ja	Ja
Stockholm Skärholmen	Ja		Ja	Nej	Nej
Stockholm Spånga-Tensta	Ja		Ja	Nej	Ja
Stockholm Södermalm	Ja		Ja	Nej	Nej
Stockholm Älvsjö	Ja		Ja	Ja	Nej
Stockholm Östermalm	Ja		Ja	Ja	Nej
Södertälje	Nej	Vet ej	Ja	Nej	Ja
Nacka	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
Sundbyberg	Ja	Nej	Ja	Nej	Nej
Solna	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
Lidingö	Nej	Nej	Ja	Nej	Ja
Vaxholm	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
Norrtälje	Ja	Vet ej	Ja	Nej	
Sigtuna	Ja	Vet ej	Ja	Nej	Nej
Nynäshamn	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej

	Fråga 6 Sker samordning i enskilda ärenden mellan hemlöshetsarbetet och äldreomsorg?	Fråga 7 Finns rutiner för samordning i enskilda ärenden mellan hemlöshetsarbete och äldreomsorg?	Fråga 8 Finns överenskommelse om samverkan med bostadsföretag/hyresvärdar på övergripande nivå?	Fråga 9 Finns rutiner för samverkan med bostadsföretag/hyresvärdar i enskilda ärenden?	Fråga 10 Bedömer socialtjänsten att hemlösheten bland äldre (+65 år) kommer att öka, minska eller förbli oförändrad om fem år?	Fråga 11 Finns det en överenskommelse om samverkan mellan kommunen och frivilligorganisationer?	Fråga 12 Samarbetar socialtjänsten aktivt med frivilligorganisationer för att motverka och avhjälpa hemlöshet?
	Ja		Ja, med vissa	Ja, med vissa	Vet ej		Ja
	Nej		Nej	Nej	Vet ej		Nej
	Nej		Nej	Nej	Vet ej		Nej
	Nej		Nej	Nej	Oförändrad	Nej	Nej
	Nej		Ja, med vissa	Nej	Öka	Nej	Ja
	Nej		Ja, med vissa	Nej	Öka		Vet ej
	Nej		Ja, med vissa	Ja, med vissa	Vet ej	Nej	Vet ej
	Ja		Ja, med vissa	Ja, med vissa	Öka	Nej	Nej
	Nej		Nej	Nej	Vet ej		Ja
	Nej		Nej	Nej	Vet ej	Nej	Ja
	Nej		Ja, med vissa	Nej	Oförändrad	Nej	Ja
	Nej		Ja, med vissa	Ja, med vissa		Nej	
	Nej		Ja, med vissa	Ja, med vissa	Oförändrad	Nej	Nej
	Nej		Nej	Ja, med samtliga	Oförändrad		Ja
	Nej		Nej	Nej	Vet ej	Nej	Nej
	Nej		Ja, med samtliga	Ja, med samtliga	Oförändrad	Ja	Ja
					Vet ej	Ja	Ja
	Ja	Ja	Ja, med vissa	Ja, med samtliga		Nej	
	Nej		Ja, med vissa	Nej		Nej	
	Ja	Nej	Nej	Ja, med vissa		Nej	
	Ja	Ja	Ja, med vissa	Ja, med vissa		Nej	
	Nej		Ja, med vissa	Ja, med vissa		Ja	
	Ja	Ja	Ja, med vissa	Ja, med samtliga		Ja	
	Ja	Ja	Ja, med vissa	Ja, med vissa		Ja	
	Ja	Ja	Nej	Ja, med vissa		Nej	
	Ja	Ja	Ja, med vissa	Ja, med vissa		Nej	
	Ja	Ja	Ja, med vissa	Ja, med vissa		Nej	
	Nej		Nej	Nej		Nej	
	Nej		Nej	Nej		Ja	
	Nej		Ja, med samtliga	Ja, med vissa		Ja	
	Ja	Ja	Ja, med samtliga	Ja, med samtliga		Nej	
	Nej		Ja, med vissa	Ja, med vissa	Öka	Nej	Nej
	Nej		Nej	Nej	Öka	Ja	Nej
	Ja		Ja, med vissa	Ja, med vissa	Vet ej	Ja	Nej
	Nej		Ja, med vissa	Ja, med vissa	Vet ej	Nej	Ja
	Nej		Nej	Nej	Vet ej	Nej	Nej
			Nej	Nej	Oförändrad		Nej
	Nej		Ja, med vissa	Nej	Öka	Nej	Ja
	Nej		Ja, med vissa	Ja, med vissa	Oförändrad	Nej	Nej
	Nej		Ja, med vissa	Nej	Oförändrad		Nej

© Stockholms Stadsmission

Textproduktion: Paues Åberg Communications

Referensgrupp: Marika Markovits, Anna Johansson och Sandra Axell, Stockholms Stadsmission

Tryck: Taberg Media Group

Fotograf: Björn Wilde, Bobo Olsson, Johnér Bildbyrå, Matton Bildbyrå,